

In dit nummer:

- 263 Hij heeft er alles voor over
W. Borgdorff
- 264 De geloofwaardigheid van de
bijbel (2)
W. Smouter
- 266 Levensbeëindigend handelen
bij pasgeborenen (5)
H. Wierenga
- 268 Georgië, waar leven kostbaar
is
P.J. van Kampen
- 272 Een cruciaal moment?
Henk G. Geertsema

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Amerikaanse synode voor ons herkenbaar

A. Boshuizen, Badhoevedorp

Op de laatst gehouden synode van de Christian Reformed Church in Noord Amerika zijn enkele belangrijke besluiten genomen. Het was een synode om met enige spanning naar uit te kijken. De discussie over de vrouw in het ambt zou een belangrijke plaats innemen. En dat onderwerp had al voor de nodige problemen gezorgd. De CRC heeft in de laatste jaren vele leden verloren, juist ook door de moeite rond dit punt. Het was dan ook weldadig om te merken dat deze synode voor een heel groot deel bepaald werd door het verlangen om de eenheid te bewaren. Dat was de toon van de bidstond waarmee de synode werd geopend. Er klonk de oproep om elkaar vast te houden. Om elkaar niet de rug toe te keren maar om te proberen de ander te ontmoeten. En die openheid en ontmoeting is er dan ook voor een heel groot deel geweest. Niet altijd, in een discussie staan broeders soms nadrukkelijk tegenover elkaar, en als het om belangrijke zaken gaat dan kan dat hard aankomen. Maar juist ook in de belangrijke zaken was er een overwegend verlangen om te zoeken naar een compromis.

Een duidelijk voorbeeld hiervan was het besluit over de vrouw in het ambt dat werd aangenomen. De studiec commissie die zich over deze zaak had gebogen kwam met twee rapporten, een meerderheids- en een minderheidsrapport. Beide rapporten hadden

een identieke inleiding. In deze inleiding werd benadrukt dat het gesprek goed was geweest; de verschillen van mening, zo stelde men, waren verschillen onder broeders in Christus. Het rapport dat uiteindelijk is aangenomen sprak uit dat er twee opvattingen zijn op het punt van de vrouwelijke ambtsdrager, die beide de Schrift als het onfeilbare Woord van God erkennen. Dit was een duidelijke poging om de verschillen niet groter te laten lijken dan ze in werkelijkheid zijn.

Visie op de Schrift

Die uitspraak, dat men zich wilde stellen onder het Woord van God, is van groot belang. Als er in een kerk veel problemen zijn, en een groot aantal leden besluit de kerk te verlaten, dan komt haast vanzelf de vraag op, hoe het zit met de bijbelgetrouwheid van die kerk. Een van de zaken die wij als afgevaardigden telkens weer aan de orde stelden was de visie op de Schrift. We hebben daarbij ons best gedaan zoveel mogelijk verschillende mensen te spreken, om op die manier een zo volledig mogelijk beeld te krijgen. Het was opvallend en hartverwar-

**„We signaleerden
een verlangen om
elkaar binnen
bijbelse marges de
ruimte te geven”.**

mend om te ontdekken dat er door de hele kerk heen een onzorgzaamheid leeft voor het Woord van God en dat men het verlangen heeft om het kerkelijk leven ook door de Schrift te laten bepalen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat er in de praktijk verschillen van inzicht kun-

nen zijn. Als er verschillen van inzicht bestaan is het belangrijk daar zorgvuldig mee om te gaan. Deze synode heeft dat nadrukkelijk geprobeerd. Het was goed om veel te herkennen van onze eigen kerkelijke situatie. Ook op ons komen de vragen af die eigentijds kerkelijk leven met zich meebrengt. Dan is het belangrijk om te weten dat er zusterkerken zijn die deze vragen ook kennen en die zich met die vragen ook willen stellen onder het Woord van God. We signaleerden een verlangen om elkaar binnen bijbelse marges de ruimte te geven. Het compromis over de vrouw in het ambt komt er in het kort op neer dat deze zaak op classicaal niveau geregeld kan worden. In feite is dit een soort regionale variant op het besluit van onze LV over de vrouw in het diakenambt. Het zal niet voor niets zijn geweest dat de toespraak van Prof. Geertsema met instemming werd ontvangen. Hij legde o.a. uit hoe wij in onze kerken elkaar gepaste vrijheid proberen te geven. En het belang daarvan werd, na jaren moeilijke discussie binnen de CRC, op deze synode heel helder gezien. Het was geen makkelijke synode, maar de meningen botsten minder hard dan waar we bang voor waren. Dat neemt de zorg voor de CRC niet weg. Verschillende afgevaardigden zijn teleurgesteld naar huis gegaan. Het sluiten van een compromis heeft met gebrokenheid te maken en gebrokenheid doet altijd pijn. En gebrokenheid en pijn kunnen in de toekomst voor problemen blijven zorgen. Laten we onze zusterkerken in het gebed niet vergeten.

ds. A. Boshuizen en dr. H.G. Geertsema
bezochten de CRC-synode namens onze
kerken.

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Prof. mr. dr. J.J. Oostenbrink
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 63 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: telefoon 05130-20476; telefax: 05130-27036.

- 16 sept. Landelijke Vrouwen-contactdag te Enschede
- 18 sept. Symposium 25 jaar STAGG voor predikanten te Amersfoort
- 23 sept. Voorgezette Landelijke Vergadering Apeldoorn (AKS)
- 28 okt. Centrale Diaconale Conferentie; onderwerp: Hulp aan de vreemdeling/asielzoeker
- 18 nov. Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken

In de eerstkomende nummers (o.a.):

R.R. Ganzevoort, Hoe houden we de kerk bij de jeugd?
J.J. Lakerveld, Hoe houden we de jeugd bij de kerk?
H.R.S. van der Veen, Het lied van de christelijke gemeente.

Rektifikatie

In het artikel van **prof. dr Henk Geertsema, Een cruciaal moment (1)**, is op onbegrijpelijke wijze bovenaan in eerste kolom op blz. 253 een gedeelte van de tekst weggevallen.
U dient daar het volgende te lezen:

Als dat nog werkt, is het eerder een vlucht dan echt geloof.
De vragen die Ganzevoort daarbij vooral hebben beziggehouden, zijn die van het lijden. Heeft het lijden zin? Komt het van God? Duidelijk is dat voor hem deze vragen niet in hun algemeenheid bevestigend kunnen worden beantwoord. Er is geen rechtstreeks, geen logisch verband tussen de gebroken werkelijkheid die wij ervaren, en God (364, 366). De ervaring van de gebrokenheid kan niet worden opgelost door te zeggen dat het toch wel ergens goed voor zal zijn. Of dat het ons als straf of beproeving van God overkomt. Dat hoeft niet onwaar te zijn. Maar als een pasklaar antwoord schiet het niet alleen tekort, maar gaat het ook aan de diepte van de gebrokenheid voorbij. Tegelijk moet het perspectief van de belofte van God, van zijn genade, worden vastgehouden. Juist in het lijden kunnen we beseffen hoezeer we op God zijn aangewezen. Maar dat betekent niet dat we een antwoord krijgen op de vraag naar het waarom. De werkelijkheid die we ervaren wordt niet doorzichtig tot op God.

Met excuses aan de schrijver en de lezer!

Bent u al lid van de Persvereniging

die Opbouw uitgeeft? De contributies van leden dragen bij aan de instandhouding van ons blad. U wordt lid als u min. f 25,- overmaakt op giro 404945 t.n.v. Opbouw, Nieuwerkerk/IJssel, met vermelding: 'Persvereniging'.

Hij heeft er alles voor over!

Mattheüs 13 vs 44-46

W. Borgdorff, Sliedrecht

Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan een schat, verborgen in een akker, die een mens ontdekte en verborg, en in zijn blijdschap erover gaat hij heen en verkoopt al wat hij heeft en koopt die akker.

Evenzo is het Koninkrijk der hemelen gelijk aan een koopman, die schone parelen zocht. Toen hij een kostbare parel gevonden had, ging hij heen en verkocht al wat hij had, en kocht die.

Vergissing

De bij ouderen bekende prof.dr. J.H. Bavinck ('de zendingsman') schreef eens over die merkwaardige ervaring: je zit op het station in de trein te wachten op vertrek; direct naast je kijk je in een andere trein; op een gegeven moment denk je: we gaan rijden, maar dan blijkt dat de andere trein is gaan rijden. Aan die vergissing knoopt Bavinck dan de opmerking vast: mensen zeggen nogal eens, dat God zo ver is (bv. 'blijf bij mij, Heer' in een bekend gezang), terwijl het juist andersom is: mensen gaan bij God weg. Die omkering: niet God is ver, maar wij zijn ver bij Hem vandaan gegaan, speelt ook een rol in het gedeelte Matth. 13 vs 44-46.

De kontekst van deze verzen

Het is van belang te letten op de opbouw van dit gedeelte. Vier gelijkenissen (onkruid/schat/parel/sleepnet), waarvan onkruid/sleepnet bijeenhoren, en schat/parel een paar vormen. De kern (schat/parel) wordt omringd door onkruid/sleepnet. In onkruid/sleepnet is het probleem van het kwade aan de orde: wat zou je graag nu al orde op zaken willen stellen, nu al willen uitzuiveren. Maar, zo zegt de Here Jezus, dat komt pas op de jongste dag. Het koninkrijk is nu nog een verzameling van goede en slechte dingen. Daar moeten de volgelingen van de

Here Jezus mee leren leven. (En hoe moeilijk is dat!)

Maleachi

De in onkruid/sleepnet gebruikte beelden rond de jongste dag (vurige oven voor onrechtvaardigen, stralende zon voor de rechtvaardigen) zijn ontleend aan Maleachi 3/4.

Ook in Maleachi is de bange vraag aan de orde: waarom doet God niets aan het groeiend onrecht? Het antwoord is: er komt een dag van oordeel en recht!

Zoals onkruid/sleepnet tegen de achtergrond van Maleachi gelezen moeten worden, zo ook schat/parel. Duidelijk is dat in beide gelijkenissen het '**eigendom** mogen noemen' centraal staat. Bij de 'schat' levert dat ons vandaag vragen op (bv. was dat wel

willen ons in moeilijke dagen troosten met de hartverwarmende boodschap dat de HERE er alles voor over heeft (gehad) om ons tot de Zijnen te maken. Met minder troost behoeven wij niet verder!

**... Hij verlangt er
naar ons
Zijn eigendom te
noemen.**

eerlijk?) maar in die samenleving en rechtsorde was dat volkomen legaal. Teruglezend in Maleachi (rond 4 vs 17) stuiten we eveneens op '**eigendom**'. De HERE zegt van de rechtvaardigen: ze zullen Mijn **eigendom** zijn.

ZIJN eigendom

Zo zal in schat/parel ook bedoeld zijn: de HERE verlangt naar het moment waarop Hij de rechtvaardigen 'Zijn eigendom' kan noemen. Daartoe moet Hij alles geven wat Hij heeft. Wij weten uit het evangelie, dat de HERE dat ook gedaan heeft. Hij hééft alles gegeven wat Hij had, om ons Zijn eigendom te mogen noemen: Zijn Zoon Jezus Christus. De afstand die gevoeld wordt tussen Hem en ons is dan ook eerder door ons veroorzaakt dan door Hem. Laten we niet de vergissing waarover Bavinck spreekt, maken! De gelijkenissen bedoelen dan ook niet ons op te roepen, alles voor de HERE over te hebben (hoezeer dat óók een bijbelse boodschap is; alleen in dit gedeelte niet aan de orde), maar

De geloofwaardigheid van de bijbel (2)

W. Smouter, Breukelen

Dr. Loonstra schreef een boek over de geloofwaardigheid van de bijbel. Hij maakt zoveel mogelijk ruimte voor serieuze kritiek op onderdelen, maar trekt een grens bij bijbelse voorstellingen die onvervangbaar zijn als je geen afbreuk wilt doen aan de heilsfeiten. Dat leek moeilijk hard te maken.

Maar wat dan? Moeten we dan als christenen de rijen sluiten en pal staan voor de absolute historische betrouwbaarheid van elk detail uit de bijbel? Moeten we naast de onfeilbaarheid van de bijbel ook de foutloosheid ervan gaan leren? Ik vind dat een heilloze weg. Letterlijk heilloos, want het heil van God zit juist in de kern van de bijbel en als we gaan pal-staan aan de rand, dan zijn we veroordeeld om steeds over marginale dingen te strijden.

Het klinkt misschien raar, maar ik ben er diep van overtuigd dat zowel Loonstra als de orthodoxen die hij bestrijdt, bezig zijn met de verkeerde veldslag. Namelijk met de veldslag die van de rand van de bijbel naar het centrum leidt. Die veldslag is begonnen door critici van het geloof en van de bijbel. Gereformeerde verdedigers hebben tijdenlang strijd gevoerd in de buitenwijken. Velen hebben die strijd opgegeven en zijn vrijwel alles kwijt geraakt. Dr. Loonstra nu wil geen partij kiezen, maar wel een *safe area* inrichten, een veilig gebied waar gezien het belang van de zaak geen strijd gevoerd mag worden. Dat is net zo sympathiek en net zo kansloos als de politiek van de VN in Bosnië.

Vanuit het centrum naar de rand

Maar is er dan een andere strijd? Jazeker, dat is de geestelijke strijd die God zelf voert. Die juist vanuit het centrum begint en naar de buitenwijken gericht is. In die strijd wil ik graag meegenomen worden. Concreet: als je over de geloofwaardigheid van de bijbel wilt schrijven, dan moet je niet

inzetten bij de vraag wie Goliath gedood heeft, maar bij de boodschap over het offer van Jezus Christus, dat voldoende is voor al onze zonden. En dus bij de opstanding van diezelfde Jezus uit de doden. Van daar vandaan kun je dan ook wel gaan nadenken over teksten die meer naar de rand liggen, maar dat doe je dan veel meer ontspannen. Ik wil bijvoorbeeld best op zakelijke gronden praten over de vraag of Jezus letterlijk over het water heeft gelopen. Maar niet onder de klem dat daarvan afhangt of ik er rationeel uit kom. Als Jezus werkelijk is opgestaan uit de dood, dan was het toch *peanuts* om over het water te lopen?

Ik realiseer me heel goed, dat het probleem daarmee niet opgelost is. Want dan wordt het des te klemmender om de vraag te beantwoorden waarom ik dan wel geloof wat de bijbel me leert over de betekenis van Jezus' dood en

...net zo sympathiek en net zo kansloos als de politiek van de VN in Bosnië.

opstanding. Dat is niet zo eenvoudig, maar het voordeel is dat we het dan wel hebben over de goede vraag!

Fundamentele keuze

Mijn punt is dus: als je over de geloofwaardigheid van de bijbel praat, dan moet je dat doen vanuit het centrum van die bijbel, vanuit Gods openbaring in Christus. Doe je dat niet, dan voer je een verkeerde strijd, die gedoemd is te mislukken. Het opvallende is nu, dat dr. Loonstra in zijn inleiding deze fundamentele keuze al onder ogen ziet. Hij schrijft, in te willen gaan "op rationele bezwaren tegen de geloofwaardigheid van de bijbel". En dat brengt (zoals hij zelf zegt) voor zijn boek twee kenmerken mee: dat het zich ophoudt aan de grenzen van het schriftgezag en dat het een rationeel karakter draagt. "Dat houdt in dat het niet primair gaat over het hart van de

bijbelse boodschap, het evangelie van Gods liefde in Jezus Christus".

Niet dat voor de schrijver deze centrale inhoud van minder belang is, maar hij kiest er zijn methodisch startpunt niet in. Want als je dat wel doet, dan worden "onze vragen wel gerelativeerd, maar niet beantwoord". Aldus de schrijver.

Met als gevolg, dat zijn boek inderdaad die beide kenmerken heeft: het gaat over zaken aan de rand en het gaat daar op een rationele manier over. Of met andere woorden gezegd: het lijkt erg op praten over het brood, zonder het brood aan te snijden. Je hebt maar zelden het gevoel dat de Schriften erdoor opengaan en er worden wel een heleboel dingen aan de rand problematisch gemaakt. Over mythen en sagen die je in de bijbel zou vinden, over normen die wij niet meer kunnen aanvaarden en zo meer. Meerdere recensenten hebben daar al de staf over gebroken en gesteld dat Loonstra daar (veel) te ver in gaat.

Ik voelde af en toe ook wel de neiging om wat terug te zeggen, maar ik begin daar niet aan omdat ik denk dat ik dan met Loonstra aan die verkeerde strijd deelneem. Voorbeeld: ik geloof er niks van dat de berichten over de dag van Jezus' opstanding zo tegenstrijdig zijn als dr. Loonstra wil doen geloven.

Maar als we daarover gaan strijden, dan kan ik hoogstens bereiken dat de slag net iets eerder dan het Centrum zou eindigen.

In het echt gaat het anders

Je verliest nogal wat, door over de geloofwaardigheid van de bijbel niet vanuit Christus maar vanuit de rand te spreken, schreef ik eerder. Nu wil ik daaraan toevoegen: door het startpunt niet te nemen in de centrale inhoud van het evangelie maar in een rationele bespreking, stap je weg uit de echte werkelijkheid naar een wetenschappelijke abstractie. Want in het echt werkt het niet zo, dat iemand de bijbel als geloofwaardig aanvaardt vanwege een rationele redenering. In het echt wordt een mens alleen overtuigd wanneer hij gegrepen is door de inhoud van het evangelie. Is hij erdoor gegrepen, dan neemt hij veel proble-

men op de koop toe; raakt de inhoud hem niet, dan zal hij op elke slak zout leggen. Zo gaat het, denk ik, in het echt. "Vóór-wetenschappelijk" noemt men dat soms, maar dat vind ik ongeveer klinken als "pre-historisch" en vandaar dat ik zeg: *in het echt* draait het bij de geloofwaardigheid van de bijbel om de inhoud, de centrale inhoud.

Rationele benadering

Maar heeft de schrijver dan geen gelijk, dat je de kritische vragen van vandaag niet anders dan op rationele, wetenschappelijke, wijze kunt beantwoorden? Wat ik voorstel, namelijk inzetten bij Christus en zijn volbrachte werk, dat is toch niet wetenschappelijk en kan toch onze vragen wel relativeren, maar niet beantwoorden? Dat laatste is voor Loonstra de reden om voor een wetenschappelijke, rationele benadering te kiezen. Daar zit dus de pretentie (of de hoop) achter, dat je met zo'n wetenschappelijke benadering de vragen wel kunt beantwoorden. Het is juist op dit punt, dat ik mijn voornaamste kritiek heb. Op de pretentie, dat een wetenschappelijke benadering de antwoorden kan bieden waar een gewone bijbellezer maar mee blijft zitten. Deze pretentie vind ik gevaarlijk en onjuist. Deze twee typeringingen hoop ik uiteraard toe te lichten, maar ik moet mezelf even onderbreken om duidelijk te maken dat ik nu niet zozeer meer tegen Loonstra schrijf, maar tegen een veel breder *geloof in wetenschap*. Dr. A. van den Beukel schrijft daarover meesterlijk op het terrein van de natuurwetenschappen. Maar van theologie geldt dat net zo duidelijk, dat je uit moet kijken voor de pretenties ervan.

Ik heb eerder gezegd dat ik Loonstra niet over één kam wil scheren met Kuitert. Maar in de structuur van schrijven is er veel overeenstemming tussen het boek dat we nu bespreken en "Zeker weten" van Kuitert. In beiden wordt al redenerend veel uit de bijbel, respectievelijk het geloof problematisch gemaakt en telkens als de lezer de grond onder z'n voeten voelt wegzakken, dan vind je verwijzingen naar het slothoofdstuk, waarin de schrijver belooft te openbaren wat er nog aan houvast overblijft. Met de pretentie dat dat dan de door de wetenschap opgeschoonde zekerheid is.

Bovendien onjuist

Gevaarlijk en onjuist noemde ik dat.

Gevaarlijk omdat het bij mensen in de kerk de indruk wekt dat je een wetenschappelijk denkraam en taaie taal nodig hebt om tot de geloofwaardigheid van de bijbel te concluderen. Met veel nadruk zeg ik erbij, dat Loonstra tegen dit gevaar juist waarschuwt. Meermalen zegt hij, dat de geloofwaardigheid van de bijbel tevoren

Deze pretentie vind ik gevaarlijk en onjuist.

gegeven is en niet pas als resultaat van het denkproces ontstaat. Dat is voor mij het sympathieke aan zijn boek. Alleen strijdt het met de hele aanpak die hij volgt, die immers niet vanuit het geloof in het centrum is, maar vanuit de twijfel aan de rand. Maar de pretentie dat deze rationele aanpak wel de antwoorden biedt is (ook niet onbelangrijk!) bovendien onjuist. Dat blijkt alleen al uit het slot, waarin al het gezegde uitmondt in de Derde Leesregel van Loonstra: "Voorstellingen die niet vervangen kunnen worden zonder dat aan de betuigde heilswerkelijkheid afbreuk wordt gedaan, mogen niet vervangen wor-

den". Daarvan kunnen we in alle nuchterheid zeggen dat het niks oplost, omdat de meeste andere auteurs gewoon nog wat verder gaan. Neem Kuitert, die als zekerheid voor wie geen grond meer onder de voeten voelt komt tot "mystieke ervaringen met iets van een persoon-achtige transcendentie". Ook bij hem een rationeel betoog, gevolgd door een op het oog vrij willekeurige slotsom, die echter vanwege het hele boek de geur van wetenschappelijke zekerheid draagt.

Het Griekse denken

Ik vind overigens, dat de gevolgde rationele aanpak niet alleen in het slothoofdstuk faalt, maar ook in de redenering die daar naar toe leidt. Laat me twee belangrijke momenten daaruit noemen. Eerst de studie uit hoofdstuk 5, over het waarheidsbegrip. Dat hoofdstuk betoogt (grof weergegeven), dat wij met ons Griekse denken met het woord 'waarheid' bedoelen dat de feiten precies weergegeven zijn, terwijl in het Hebreeuwse denken met 'waarheid' vaak niet de objectieve waarheid van een stand van zaken wordt bedoeld, maar de subjectieve oprechtheid van de spreker (pag. 152). Daarom kunnen wij soms vinden dat iets niet waar is wat de bijbel vertelt, terwijl dat in het Hebreeuwse denken

Pastorale notities

Rite de Passage

*Ik kwam voorbij en
alle mensen bliezen
abrupt
de lampionnen van
hun woorden uit
vervielen tot
een starend zwijgen
geen keek mij aan
geen durfde vragen
wie er nu weer was
doodgegaan
ik waadde blootshoofds
door hun dode blikken
en door de barre stilte
van hun kring
die ongevraagd maar
overduidelijk getuigden:
er gaat
een dominee voorbij.*

Meint R. van den Berg

heel anders ligt. Wat het Hebreeuwse denken is, wordt dan afgeleid uit de structuur van de Hebreeuwse taal en zo meer. Dat zijn argumenten als: het Hebreeuwse woord *dabar* betekent woord en daad tegelijk, dus ze dachten heel praktisch, die joodse mensen! Het is een heel verhaal en het maakt ook indruk – als je niet toevallig weet dat heel deze redenering wetenschappelijk zeer omstreden is. Want je kunt niet uitmaken wat "het Hebreeuwse denken" is, als we het over een periode van vele eeuwen hebben en over een wereld met vele milieus. Stelt u zich voor dat iemand over twintig eeuwen "het Nederlandse denken" analyseert. Bedoelt hij dan Vondel of Lubbers? Denkt hij aan Staphorst of aan de Jordaan? En wat zal hij ervan denken dat wij zoveel zwakke werkwoorden hebben, vergeleken met de Engelsen? Kortom: de geboden duidelijkheid op dit punt is schijn. Dus wat voor basis legt dat nou onder je vertrouwen in de geloofwaardigheid van de bijbel?

Metaforen

En het andere belangrijke moment in het betoog is wat Loonstra schrijft over het gebruik van metaforen. Dit betekent dat we vaak iets zeggen in een soort beeldspraak zonder dat apart zo te noemen. Als ik een van m'n vrienden een kei noem, zal niemand daarbij denken aan een steen die niet te verslepen valt. Ons spreken over God is vaak ook een metafoor: God is mijn herder of mijn vader. Maar het zou een stuk schelen wanneer we bepaalde teksten waarmee we niet uit de voeten kunnen, wat vaker als een metafoor beschouwen. Als een beeldspraak dus. Daar kan best iets in zitten, maar ik vind dat de schrijver met dat begrip zo geweldig aan de haal gaat, dat alles wat we zeggen en denken metafoor is. En wat heb ik er dan nog aan? Wanneer ik bovendien uit andere boeken weet, dat het spreken over 'metaforen' momenteel zo ongeveer de term is waarmee de bijbelse leer krachteloos wordt gemaakt, dan zie ik niet veel in dit soort behulpzels om de geloofwaardigheid van de bijbel te versterken.

Levensbeëindigend handelen bij pasgeborenen (5)

H. Wierenga, Assen

Onlangs verschenen in Opbouw een drietal reacties op mijn artikelenserie over levensbeëindigend handelen bij pasgeborenen. Graag maak ik gebruik van de door de redactie geboden mogelijkheid hierop te reageren. Uiteraard is het ondoenlijk uitgebreid op de verschillende aangedragen punten in te gaan. Ik wil graag de reacties in volgorde van plaatsing bespreken, hoewel er natuurlijk ook heel veel overlap is.

Weest dan barmhartig

Onder deze titel verscheen de reactie van drs. Kleingeld. Allereerst vraagt hij zich af of de prognose voor extreem te vroeg geboren wel zo hoopvol is. Voor het beantwoorden van die vraag kunnen we in ons land gebruik maken van het zogenaamde POPS onderzoek. Alle kinderen die in 1983 in Nederland werden geboren na een zwangerschapsduur van minder dan 32 weken en/of minder dan 1500 gram wogen, zijn in dit onderzoek terechtgekomen. We weten dat van de overlevende kinderen 5 à 10% een ernstige handicap heeft en eveneens eenzelfde percentage kinderen een lichte handicap. Dat valt dus nogal mee. Een (groot) deel van de beschadiging bij deze kinderen is het gevolg van onze intensieve zorg, alleen al omdat zonder die zorg een groot deel van deze kinderen het niet eens had overleefd. Afgezien van de zeer premature kinderen (zwangerschapsduur minder dan 26 à 28 weken) kun je dus ook zeggen dat heel veel kinderen het er heel goed afbrengen. Zonder onze intensieve behandeling overleefden maar weinig kinderen, en van die overlevende kinderen zouden er meer gehandicapt zijn dan nu het geval is. We moeten, en willen dat als kinderartsen ook graag, dus maar doorgaan. Er zijn echter soms moeilijk te trekken grenzen. En dat is nu juist het pro-

bleem. Inderdaad, een standaard christelijke ethiek bestaat niet meer, zo die er al ooit bestaan heeft. Wat zijn dan onze normen? En waar halen we die vandaan?

Een christen zal bij Christus en Zijn boodschap te rade gaan en dan maakt het niet uit wat hij of zij is of doet. Ik denk daarbij o.a. aan eerlijkheid, betrouwbaarheid, nauwgezetheid, verantwoordelijkheid. Allemaal zaken die ook met ons onderwerp te maken hebben. Maar dit geldt natuurlijk eveneens voor de bakker en de dominee, of wie dan ook. In specifieke situaties, zoals bij zeer ernstig beschadigde pasgeborenen spelen daarbij hele centrale bijbelse gedachten en geboden een rol. Ik denk aan 'je naaste liefhebben als jezelf', een God die naar ons omziet en op mensen bedacht is, een barmhartige God. Opnieuw wil ik benadrukken dat ik het niet heb over kinderen met zo maar een handicap. Het gaat over kinderen die zeer ernstig beschadigd zijn met alle lichamelijke en geestelijke gevolgen van dien. Naar mijn ervaring komen we mensonterende, en naar ik geloof, evenzo Godonterende situaties tegen in de neonatologie, zeker als we maar niet van ophouden weten, maar ook wel zonder ons toedoen. Als in mijn artikelen vooral de arts als zijnde van belang naar voren kwam, zoals drs. Kleingeld schrijft, dan is dat een misverstand. Ten diepste gaat het steeds om het belang van het kind. Over de besluitvorming en de mensen die daarbij een rol spelen, verwijs ik graag naar het rapport 'Doen of laten'. Veel aandacht wordt daarin geschonken aan eventuele gewetensbezwaren. De mening van de ouders is vrijwel altijd van doorslaggevende betekenis.

Onmacht en ernstig lijden

Collega Van Bruggen begint met onze wederzijdse waardering voor ons werk als kinderarts uit te spreken. Graag wil ik dat ook van mijn kant benadrukken. Veel respect verdient ze voor haar werk in Cambodja. Toch moet het me van het hart, dat ik mijzelf niet zo goed

herken in haar analyse van mijn artikelen. Met name ben ik me, ook na herlezing, niet bewust van onduidelijk en versluisend woordgebruik. Integendeel, steeds werd aan de hand van een casus een duidelijke probleemstelling geschetst.

„Is het leven hier niet dreigender dan de dood?” Wat werd hiermee bedoeld? Ik heb het beeld geschetst van een meisje met een ernstige vorm van open rug. Inderdaad kan ik mij goed voorstellen dat de ouders en de kinderarts in deze situatie tot een dergelijke conclusie zouden komen. Bij het nemen van beslissingen spelen toekomstverwachtingen altijd een grote rol.

„Dit geldt zeker ook voor het levensperspectief van een ernstig gehandicapt kind. Uitgaande van onze verantwoordelijkheid moet met de toekomst worden gerekend, juist wanneer ingrijpende beslissingen moeten worden genomen aan het begin van iemands leven. Van een aantal handicaps is bekend dat ze het begin vormen van een lange en zware lijdensweg. Een opeenstapeling van negatieve factoren leidt soms tot een zo somber levensperspectief, dat een uitzichtloze situatie en een ondraaglijk lijden te verwachten zijn. Het zou onverantwoord zijn, wanneer daarmee geen rekening werd gehouden.”¹

Ik spreek in zo'n geval soms van een uitzichtloze situatie en weinig perspectief op een leefbaar leven. Natuurlijk zijn allerlei termen niet goed exact te definiëren maar over het algemeen begrijpen we wel aardig goed wat we er mee bedoelen. Vanzelfsprekend kunnen we niet precies aangeven wanneer een handicap het draaglijke

lijkt het soms of er helemaal geen 'hiernamaals' is

overschrijdt. In elke situatie zal dat anders zijn maar ouders en artsen, die immers samen het belang van het kind op het oog hebben, komen hier meestal wel uit. Wellicht dat de 'oplossing' in zo'n geval in Cambodja anders is dan in Nederland. Het lijkt wel of collega Van Bruggen de geschetste problematiek niet onderkent, maar dat weiger ik te geloven. Vrijwel dagelijks hebben we er in onze intensive care centra mee te maken. Heel belangrijk is grote openheid over hoe en waarom beslissingen worden genomen. Alleen al vanwege de angst dat we ons op een hellend vlak zouden begeven is

deze openheid nodig. Eindeloos doorgaan vanwege juridische dreiging, zoals nog wel eens gebeurt, is onbarmhartig. Eerlijke en betrouwbare verslaglegging van alle gevallen van levensbeëindigend handelen zijn van levensbelang. Pas dan ook kan de zo noodzakelijke toetsing plaats vinden. Publikaties van het Lindeboom Instituut² geven mij persoonlijk heel weinig steun bij het hanteren van de geschetste problemen.

Zorg voor pasgeborenen

Prof. Knol begint met duidelijk te maken hoe actueel de door mij beschreven problematiek is. We hebben allen de zaak tegen dr. Prins, vrouwenarts in Purmerend, kunnen volgen via de diverse media.

Als ik de reactie van prof. Knol op mijn artikelen probeer in te schatten dan zou ik dat misschien als volgt mogen doen: allereerst waardering (vooral het eerste deel van zijn reactie), daarna echter vooral een waarschuwing. Hij laat duidelijke bezorgdheid blijken en diepgaande discussies hebben die bezorgdheid kennelijk niet weggenomen, „hoewel diverse misvattingen zijn rechtgezet”. Met name over de zogenaamde „lijst van criteria waaraan pasgeborenen moeten voldoen om blijvend behandeld te worden”, maakt hij, en de oudervereniging met hem, zich zorgen. Allereerst wil ik opmerken dat het niet gaat om behandelcriteria. Nogmaals, waar we in feite over praten is over zeer ernstig beschadigde kinderen, en niet over kinderen met 'zo maar' een handicap, waarbij de communicatie of zelfredzaamheid wat te wensen overlaat. Dat is ook heel erg duidelijk gemaakt naar de ouderverenigingen toe. De 'criteria' zijn veel meer aandachtspunten om op grond van de geconstateerde beschadiging een vertaling te maken naar wat dit voor het kind (en z'n ouders) zal betekenen.

Vrijwel altijd zal het gaan over een complex van beschadigingen en uitingen daarvan.

Bij het nemen van beslissingen is, zoals reeds gezegd, de rol van de ouders nadrukkelijk door ons onderschreven. Ook de ouderverenigingen zelf erkennen dat er soms een moeilijk gebied van afweging ligt tussen het staken van zinloos medisch handelen en het „een kind niet het recht op leven mogen ontzeggen”³. Welke criteria bij de door de ouders te nemen beslissing een rol mogen spelen worden daarmee niet genoemd. Ik weet niet precies hoe de door prof. Knol

genoemde ethici over mijn artikelen en over 'Doen of laten' denken. Het lijkt me niet belangrijk, (1 Cor. 1:12), aan wiens kant ik sta. Wel vraag ik me af of iemand als Kuitert een minder 'fundamentele positie' (vanuit christelijk oogpunt gezien) inneemt als Douma bij het maken van keuzen in de neonatologie.

Dat gehandicapte baby's ook mensen met mogelijkheden zijn en dus recht hebben op waardigheid en ontplooiing is naar ik meen in ons rapport voldoende benadrukt. Al geruime tijd functioneert er op de kinderafdeling van 'mijn' ziekenhuis een speciale polikliniek voor kinderen met het Syndroom van Down. Metterdaad wordt er zo bij deze kinderen gezocht naar optimale ontwikkeling, met daarnaast goede begeleiding van de ouders. Over de beeldvorming van gehandicapten in onze samenleving is er echter ook een taak weggelegd voor de ouderverenigingen.

Enkele algemene opmerkingen graag nog tot slot.

Christenen maken zich vaak zo druk, en terecht, over levensbeëindigend handelen en andere vormen van levensbekorting. Toch hoor je in onze kring vrijwel geen kritiek als mensen hun leven (statistisch gezien) vele jaren bekorten door het roken van sigaretten. Evenzo is er bij christenen vaak zo'n vreemde ambivalente houding over de zin van ons bestaan. Bij polemieken over instandhouding van leven lijkt het soms of er helemaal geen 'hiernamaals' is. Ik denk dat praten over de zin van het bestaan ons aardse leven overschrijdt. Inderdaad, soms is een kind zo ernstig beschadigd (soms door onze behandeling), dat het naar ik geloof bij Christus beter af is.

Tenslotte, ik denk dat dr. Prins uit Purmerend samen met de ouders een beslissing heeft genomen die de toets der christelijke kritiek kan doorstaan.

1) *Pastorale handreiking no. 39, Keuzen op leven en dood. Publikatie van het Samenwerkingsorgaan voor het Pastoraat van de Ned. Herv. Kerk, de Geref. Kerken in Nederland en de Evang.-Luth. Kerk. Adres: Postbus 113, 3970 AC, Driebergen.*

2) *Jochemsen H.: Grensoverschrijdende opvattingen in de neonatologie. Medisch Contact 48, 957-960, 13 aug. 1993.*

3) *'Gelijke kansen'. Uitgegeven door de Federatie van Ouderverenigingen, postbus 85276, 3508 AG Utrecht.*

'Doen of laten' is te bestellen door overmaking van f. 30,- op giro 940930 t.n.v. Ned. Vereniging van Kindergeneeskunde te Utrecht, o.v.v. 'Doen of laten'.

Georgië, waar leven kostbaar is

3. "op het Leven!"

P.J. van Kampen, Ede

Ik heb geen volk meegemaakt dat zo kan eten en drinken als de Georgiërs. En ze kunnen het niet alleen, ze doen het ook! Dat blijkt weer eens tijdens de bruiloft in Digomi. Ik verblijf in dit dorp bij vrienden en we zijn uitgenodigd, nee verplicht, om ons te laten zien op de bruiloft van de zoon van de buren. En dat niet voor een uurtje; nee, minstens drieëneenhalf uur word je geacht aanwezig te zijn. En dat niet eenmaal, nee van ons wordt verwacht dat we op drie (!) achtereenvolgende avonden onze belangstelling tonen.

Bruiloft

Malkhaz Songulashvili, mijn vriend en gastheer, is voorganger van de Baptistengemeente in Tbilisi, 7 kilometer verderop; dat is een grote gemeente van 1200 leden. Hij is daarnaast hoogleraar aan de Universiteit bovendien, doceert aan het Baptistenseminarie en schrijft veel artikelen; ook onderhoudt hij contact met velen in binnen- en buitenland. Hij heeft 't weergaloos druk en kijkt misprijzend, als zijn ouders, broer, schoonzus en de twee nichtjes die bij hen wonen, hem ertoe pressen om mee te gaan! Hij schikt zich zuchtend in het onvermijdelijke. Hij is Georgiër genoeg om te weten dat dat niet kan. In Digomi is het ondenkbaar dat je weg zou blijven. Dat zou een ongehoorde belediging van de buren zijn! Een bruiloft van buren kan men dus – wellicht helaas – niet onbezocht laten. En dus gaan we naar de tot feestzaal omgebouwde garage, waar een naar schatting tweehonderdkoppige menigte aan lange tafels zit. En die tafels staan, zoals de Engelse uitdrukking zegt, te kreunen onder hun last! Schotels met brood, kip, rundvlees, varkensvlees, vlees in het algemeen en in het bijzonder, soep, pas gevangen vis uit de rivier, kaviaar (dat naar onze norm heel goedkoop is en waar ik al heel gauw warme gevoelens voor

koester), groenten en drank! Veel drank, heel veel drank! Die drank is, gelukkig, vrij zwak alcoholisch. Naar een kennis me toevertrouwt, drinkt bij een beetje bruiloft een gemiddelde gast die het bruidspaar recht wil doen, toch al gauw vijf liter! Ik ben zo vrij dat veel te vinden en verwacht dat ik van vijf liter zwakalcoholische drank toch al wel enigszins afwijkend gedrag kan gaan vertonen...

Eindeloos geklonken

Op de bruiloft wordt eindeloos geklonken. Er is naast een vrij actieve ceremoniemeester ook 'n speciale "toastmaster general" die de ganse avond creatief nieuwe redenen moet bedenken om het glas, dat toch zeker al wel weer twee minuten onberoerd is gebleven, te laten heffen. Echt, het gaat de ganse avond door! Er wordt door de aanwezigen eindeloos geklonken en ertussen door, gelukkig, wordt gegeten, gepraat en gedanst. Dat laatste wordt vooral door de mannen gedaan, die vurige dansen laten zien die het midden houden tussen kozakendansen (denk ik) en de soort dansen die ik me van de Balkan herinner. 't Is echter onvervalst kaukasische muziek, zo mooi en spannend dat ik me tegelijk schaam voor onze klompendans of onze "Driekusman" die ik

overigens nog nooit heb geprobeerd. Alle bezwaren die onze calvinistische voorvaders tegen het dansen hebben ingebracht lijken hier in rook te vervliegen: geen zwoele muziek of klef geflikflooï aan elkaars lijf; er wordt alleen door mannen gedanst en die blijven allemaal minstens een meter bij elkaar vandaan. Mijn enige angst is dat ik ook zal moeten meedoen en ja hoor, kon ik op de eerste avond dat onheil bij me weg houden, op de tweede avond komt een oude buurman, met een gezicht zo gegroefd als een net gerooid aardappelveld, me uit het gezelschap eters en drinkers plukken. De ellendeling! Weigering is een ernstig affront, dus begin ik met loodzware benen mijn dans, die tot mijn intense chagrijn ook op een door het stel gehuurde videocamera wordt vastgelegd, maar tot mijn opperste verbazing valt mijn gestuntel in heel goede aarde! Dat is een wonder van enige proportie, want ik ben in het geheel geen danser. (Toen de Griekse dichter Homerus in zijn werk melding maakte van "slingerpotige runderen" had hij er ongetwijfeld ook mensen zoals ik ben mee op het oog.) "You did very well" is de reactie van een buurman aan tafel. Duidelijker bewijs van totaal gebrek aan oordelingsvermogen, vermoedelijk als gevolg van

Laten we drinken op...

dronkenschap, kan niet bij benadering geleverd worden. Men kan wellevendheid ook te ver voeren, denk ik dan. Meer dan kwasi-kaukasische gebaren heb ik er niet uitgevoerd, met hier en daar een slag in de lucht of een wat spasmodisch uitgevallen beenbeweging. Hoe dan ook, daarna kan ik bij de aanwezigen geen kwaad meer doen! Ik hoor er nu helemaal bij.

Laten we drinken op...

Het was al heel goed geweest, toen ik op de eerste avond ook had moeten toasten. Omdat ik de enige buitenlander op het feest ben, en ik me bloemrijk dien te uiten (met een goede vertaler blijft daar veel van intact!) begin ik met te zeggen dat ik het bruidspaar feliciteer namens de niet-georgische wereldbevolking. Om voor alle gemak de Hottentotten, Eskimo's, Vuurlanders en Toraja's erbuiten te houden, die ik naar eigen besef niet echt vertegenwoordig, wens ik hen geluk "namens alle mensen ten Westen van Rusland en ten Oosten van Amerika". Of die politieke subtiliteit aan hen besteed is, weet ik niet; ze horen het vol waardering aan. Later hoor ik wel van Malkhaz dat het indruk had gemaakt dat ik hun de gelukwens "van Hare Majesteit onze Koningin en van Harer Majesteits regering" had overgebracht. Ze konden uit mijn woorden niet achterhalen of ik die allemaal kende of niet... Voortdurend werd er getoast op bruidegom en bruid (natuurlijk), maar ook op de ouders van de bruidegom (minstens eenmaal), de ouders van de bruid (idem), de oma van de bruid, de oom van de bruidegom, andere familieleden, het volk van Georgië. Allemaal prima. Bij die laatste dronk, op het Georgische volk, moeten we "ad fundum" drinken. In een teug hoort het glas geleegd te worden geleegd en dat scheelt tegelijk een kwart liter (zoals u weet, zwak-alcoholische) wijn, want er werden forse bellen gebruikt! Toen kwamen de overledenen ("dat heeft echt niks met spiritisme te maken", fluisterde Malkhaz, of wellicht brude hij het boven het vele lawaai uit; "dat is gewoon een oud gebruik, niet religieus"). Ik had daar derhalve geen echte moeite mee; alleen moest, geloof ik, voor het voorgeslacht ook al ad fundum op gedronken worden, dus ik kreeg wel oefening in het legen van glazen met een lange teug. Toen de gevallen in de Tweede Wereldoorlog. Digomi telde in die tijd circa 1000 gezinnen en van de mannen keerden er 600 niet van het front terug... Een

gruwelijke tol die wel gemiddeld is voor de Sowjet Unie. In de arbeidersstaat zijn toen immers naar schatting 20 miljoen mensen omgekomen: gesneuveld aan het front, als burger vermoord of gestorven door hongersnood. Dan komen de mensen die gevallen zijn in de burgeroorlog in Abchazië aan de beurt. De ene zegenspreuk tui-melt bovenop de vorige. Op de vrede. Op mijn aanwezigheid. Op de vrede en vriendschap tussen Georgië en Nederland. (Gelukkig is de kans op onderlinge conflicten inderdaad gering.) Op de nagedachtenis van de Nederlanders en Georgiërs die tijdens de opstand op Texel omgekomen zijn. (Tot mijn grote verbazing heeft iedere Georgiër die ik tegenkom van dat drama gehoord; ik durf er niet voor in te staan dat dat aan onze kant net zo is.) Ik moet – het is dan de tweede avond – weer de toast beantwoorden en spreek op mijn bloemrijkst over de schaarse momenten dat het leven van Georgiërs en Nederlanders elkaar heeft geraakt. Ik spreek over de noodzaak van vrede in de wereld en van vrede in ons eigen hart. En zo gaat 't maar door. Je wordt heel bloemrijk in een sfeer waarin men steeds een fles boven een glas op zijn kop weet te houden! Dan dient zich onverwacht een crisis aan. De erepimpelaar wil een toast uitbrengen op Stalin, zoals

"Ik drink op de gedachtenis van Stalins slachtoffers"

bekend ook een Georgiër en nog steeds het centrum van een aanhoudende heldenverering in zijn geboorteplaats Gori. "Een dronk op Stalin!" Ik ben plotseling ontzet. Malkhaz fluistert me toe: "Het is bijna geen historische figuur voor veel mensen hier, meer 'n legendarisch en mythologisch persoon. Voor Georgië heeft hij namelijk veel gedaan." Dat kan wel zo zijn, maar ook na drie liter (zwak)alcoholische wijn doe ik dat niet. "Ik drink op de gedachtenis van Stalins slachtoffers", verklaar ik halfvlug. Dat is ook goed. Dus drink ik op de vele miljoenen die in de kampen en in de gevangnissen van de Slachter het leven gelaten hebben.

Ontmoetingen

Op onze wandeling door Digomi ontmoeten we de heer Gela Michelashvili, midden vijftig, met grijzend krulhaar,

en een rijzige gestalte. Hij is bezig om een voorraad asfalt en grint op zijn binnenplaats te deponeren, samen met een kennis. Hij lijkt een heel gewone man, een kettingroker. Hij is echter ook de gouverneur van het belangrijke district Mtscheta, waar de oude Georgische hoofdstad zich bevindt. We beginnen een praatje. Meneer de gouverneur – "hij werkt heel hard en heeft hier een prima reputatie", vertelt Malkhaz later – nodigt mij/ons uit om een dag of twee later naar zijn residentie te komen en mee te gaan, als hij in een dorp iets officieels moet doen. De beslissing is gauw genomen. Ik heb elke dag in Tbilisi en Gurdjaani minstens een les, preek of Bijbelstudie gegeven; de betreffende vrijdag is de laatste volle dag van mijn verblijf, want zaterdag vlieg ik terug naar Moskou.

Dus gaan we die dag naar de stad Mtscheta, zo'n drie kwartier rijden. Een vriend, Taniel, rijdt ons erheen in een net iets minder oude Lada dan de meeste anderen hebben. Eerst een erg mooie rit langs de rivier de Kura (zo noemen de Russen hem, omdat de Georgische naam door hen te moeilijk wordt gevonden; dat geldt voor nagenoeg alle Georgische namen – een vreselijk moeilijke taal voor buitenstaanders is dat Georgisch toch!). Onderweg zien we een paar prachtige kloosters, op hoge rotsen; op afstand lijken ze redelijk onderhouden.

De gouverneur is klaar voor ons bezoek; hij zit zich die middag een beetje te vervelen, heb ik de indruk. Als wij komen moet hij wat zaken afhandelen en wat secretarissen en secretaresses instructie geven, maar dan gaat hij met ons mee en laat de Kathedraal zien, uit de 11e eeuw. De fundamenten zijn nog een stuk ouder, want de Kerk van Georgië stamt uit de vroege 4e eeuw. Alleen het buurvolk van de Armeniërs heeft nog oudere papieren. Hun Kerk is van 301, waarmee ze zich als de oudste christelijke natie op aarde beschouwen; de Georgiërs komen een paar jaar later en liggen in de tijd nog net voor op het Romeinse Rijk, dat in 313 bij het Tolerantie-edict van Milaan het christelijk geloof erkende en later als staatsgodsdienst aanvaardde.

Een overweldigende kathedraal

Het is een overweldigend mooie kerk, zo oud als onze romaanse kerken, en uitnemend onderhouden. Veel vorsten en vorstinnen uit de dynastie van de Bagratons liggen hier begraven. Een

paar mooie ikonen zijn te bewonderen en op de wanden bevinden zich ernstig verbleekte zeer oude fresco's. De heer Michelashvili weet er bijzonder veel van en neemt ook veel tijd voor ons; we besteden zeker anderhalf uur aan het bekijken van binnen- en buitenkant van de kathedraal, die een bouwwerk van wereldklasse is; pas heeft de UNESCO het hele stadje Mtscheta op de lijst van cultuurmonumenten geplaatst. Zijn enthousiasme gaat bepaald wel verder dan een ambtelijke interesse! Hij heeft ook archeologische belangstelling, naar zal blijken bij het bezoek aan het plaatselijk museum waarheen hij ons meeneemt. Bij het bespreken van thema's in de kunst weet hij ook alle bijbelse zaken goed te melden. Georgiërs zijn immers christen! Zo leeft dat bij de meesten in dit volk. Als we naar buiten gaan, ontmoeten we Vader Grigor, de abt van een klooster dat nu wordt opgebouwd binnen de muren van het kathedraals-complex. Hij heeft meteen de vraag voor me: "Als al die buitenlandse religies ons land binnenkomen, zullen ze dan respect hebben voor deze heilige plaats?" Ik probeer hem te verzekeren dat dat het geval zal zijn, maar de zeer aimabele monnik lijkt niet snel van zijn angstige voorgevoelens af te helpen. Inderdaad, Georgië is bezig een plurale samenleving te worden en dat geeft vragen en spanningen.

Besef van de oorlog

Na onze uitvoerige bezichtiging rijden we door naar een dorpje op een uur rij-afstand. De gouverneur heeft zijn chauffeur, die ook een oude Lada rijdt, vrijaf gegeven en rijdt met onze auto mee naar de plechtigheid waar zijn aanwezigheid gevraagd wordt. Een school moet worden herdoopt. Er zijn in dat dorpje vijf mannen gesneuveld in de burgeroorlog tegen 't opstandige Abchazië; voortaan zal de school de naam dragen van een van hen, een jongen van nog maar twintig, die destijds op die lagere school les heeft gevolgd. Onderweg verneem ik hoeveel mensen in de (nog niet geheel voorbij) oorlog zijn omgekomen. Het is een burgeroorlog die bij ons in het Westen grotendeels onopgemerkt is gebleven, maar die diepe wonden heeft geslagen in de Georgische samenleving. Trieste verhalen bij de vleet! (In Tbilisi blijken tienduizenden vluchtelingen te leven, die onder andere het eens trotse Hotel Iveria in het centrum in bezit genomen hebben. Net als vorig jaar hangt het hele gebouw vol met lakens en andere

Veteranen bij de plechtigheid op de dorpschool.

was. Elke galerij staat vol met inderhaast op de vlucht meegenomen spullen.)

Als we bij de school komen, worden we door het schoolhoofd en de burgemeester verwelkomd. Ik kom uit dezelfde auto als meneer de gouverneur en hoor derhalve ook tot de genodigden. De hele gymzaal zit propvol met minstens vierhonderd kinderen, schat ik.

Ook zijn er wel ouders bij en ook een heel rijtje veteranen uit de Tweede Wereldoorlog. Sommigen hebben hun oude uniform aangetrokken; allemaal dragen ze een reeks medailles. Ze voelen zich zeer vereerd, als ik een paar foto's van hen maak, die ik hun overigens nog (via allerlei omwegen) sturen moet. De tijd in het betreffende dorp geeft me aanleiding tot gemengd gevoel. In de eerste plaats beseffen de kinderen voor een groot deel nauwelijks de ernst van de situatie, vermoed ik.

Het is feest; ze zijn voor een deel speciaal aangekleed, doen gymnastiek of ballet op een vervaarlijk doorbuigende vloer, of ze doen aan declamatie van (naar ik vermoed) nogal patriottische, om niet te zeggen nationalistische, gedichten. De gezwollenheid en pathos bij een of twee kinderen lijkt me abnormaal! Verder versta ik uiteraard niets.

Na afloop van de plechtigheid gaan we naar het dorpskerkhof, dat prachtig langs de snelstromende rivier is aangelegd. Het is een prachtige dag en het mooi gelegen terrein staat vol bloemen; het zou een idyllische dag kunnen zijn, maar het is het niet. We lopen langs de grafstenen van de

gesneuvelden. Nauwelijks hebben we het graf van de twintigjarige bezocht – ook op dat graf staat in gepolijste steen zijn portret afgebeeld, zoals heel veel op georgische begraafplaatsen het geval is – of zijn moeder en tante komen en beginnen luidkeels te roepen en te wenen. Ze roepen naar de gestorvene dat ze hem zo missen, ze maken misbaar en zijn nog hoorbaar, als wij het terrein al af zijn, op weg naar een verdere ontvangst. Opeens blijkt het Midden-Oosten dichtbij; het is een beklemmend gebeuren dat me door merg en been gaat! De tragedie van een jong afgesneden leven komt opeens heel dichtbij. En daarna is er weer een maaltijd, voor ons genodigden, die duurde van 17.00 tot 22.30 uur.

Opnieuw is er de tijd om te klinken, op vrede en vriendschap, in een tijd van onvrede en (latente) burgeroorlog. Opnieuw verbaas ik me hoeveel men eet; opnieuw vraag ik me af hoeveel er te eten is als de gasten weg zijn... Dan liggen de mensen een hele poos krom, vanwege de noodzaak om goed voor de dag te komen. De familie van bruid en bruidegom hebben immers ook tijden gespaard.

Er is aan alles gebrek, maar als je echt iets te vieren hebt, dan zal geen mens het merken! Ik heb ook iets van ontzag voor deze mensen, zij het dat 't gemengd is met andere gevoelens. Men weigert om zich door ellendige omstandigheden te laten terneerslaan. Als ze Joden waren, zouden ze 't glas heffen en zeggen: "Lechajim", "op het Leven!"

Over een preek na het hoge water

In het begin van dit jaar moesten de bewoners van een groot deel van het Rivierengebied evacueren vanwege het hoge water. Ook de bewoners van de Bommelerwaard moesten alles achter laten. Het was niet de eerste keer. Vijftig jaar geleden was de Bommelerwaard ook voor een groot deel leeg. Het begon op 6 september 1944, toen Zaltbommel moest evacueren en in de maanden daarna moesten steeds meer bewoners uit hun huizen weg, voor een groot deel omdat hun huizen door de beschietingen onbewoonbaar waren, totdat eind januari 1945 veel mensen in groepen de kapotte Bommelse brug over moesten naar het Noorden, in twee dagen moesten lopen naar Culemborg of Schalkwijk teneinde vandaar te worden vervoerd naar Friesland. Vijftig jaren geleden was de situatie anders dan dit jaar. Toen ging men op pad met tassen en koffers, nu evacueerden de meesten per auto en dus kon er heel wat worden meegenomen. Begin 1995 was er echter de dreiging van het water en was het dus nodig zoveel mogelijk naar boven te sjouwen. Bij een doorbraak zou het water binnen de wallen van Zaltbommel 1 1/2 meter hoog komen te staan, maar daarbuiten zou het 2 1/2 en 4 meter worden. En in de waard zou het nog beroerder kunnen zijn. En dus moesten we weg. De maatregel van overheidswege was goed, maar gelukkig was alles voor niets. Het water was hoger dan anders – we hebben hier elk jaar hoog water en dus zijn we wel wat gewend – maar de dijken hielden het dank zij het harde werken van een groot aantal mensen. Bij Heesselt ten noorden van de Waal en Hurwenen ten zuiden van de Waal liggen de zandzakken nog. In februari kwamen de 'toeristen' er naar kijken, maar nu trekt niemand er zich nog iets van aan. Die zakken horen er nu gewoon bij, totdat de dijkverzwaring echt gaat beginnen. Iedereen vindt inmiddels, dat het moet. Het laatste weekend van januari waren we druk in de weer met het water, precies als in 1953; het volgende weekend waren we druk met het weer naar huis gaan en weer een week later werd in verschillende kerkdiensten aandacht besteed aan wat er

was gebeurd. In de hervormde kerk van Rossum vlak bij ons preekte Ds. A.C. Korbijn. Ik neem er enkele gedeeltes uit over:

„Het kon vandaag bijna niet anders dan over water gaan. Toch was het moeilijk een passend gedeelte te vinden. In de bijbel gaat het vaak over water. Het water van de zee waarin de Leviathan huist, het monster dat mensen eet, het water waardoorheen je volgens het wereldbeeld van toen zo de onderwereld in kon drijven. Water dat dreigt, water waarin je kunt verdrinken..., maar ook water dat je schoon wast...

...heel even werd duidelijk hoe klein en kwetsbaar we zijn als het water komt en blijft komen. Zo klein en kwetsbaar als de mensen in de tijd van Noach.”

In de preek werd daarna gewezen op de angst, waarin velen door het hoge water hebben geleefd. In het verhaal van Noach gaat het echter niet alleen over angst; het is vooral het verhaal van de rechtvaardige die dreigt onder te gaan in een wereld waar het kwaad tot aan de hemel reikt.

„Het verhaal van Noach gaat over al die momenten in een mensenleven, concreet of minder concreet, waarop de vloed op komt zetten en je als mens voor keuzes staat...

Water staat daarin (In het verhaal van Noach – v.W.) voor alles waarin een mens verdrinken kan, voor chaos, voor dood, voor losgeslagen zijn van je ankers, voor niet weten waar je zult eindigen... Voor dat waarvan we weten, dat wanneer de grenzen die er door God aangesteld zijn, zoals Genesis 1 ons vertelt, wegvallen, dat we dan nergens meer zijn, verloren. Als God aan dat wat ons bedreigt geen paal en perk stelt, zo vertelt het verhaal van Noach, als het kwaad niet ingedamd wordt maar vrijelijk zijn gang mag gaan dan gaat de wereld onder. Niet over water gaat het in het verhaal van Noach, maar over het kwaad dat de wereld bedreigt zoals het water dreigen kan...”

In het tweede deel van de preek werd gesproken over 'het verhaal over de storm op het meer'.

„Misschien kunt u zich, na vorige week, beter voorstellen hoe bang die discipelen waren daar bij Jezus in de boot. Ze zagen het water komen en ze wisten zich machteloos. Ze stonden

op het punt te vergaan, met man en muis, verzwolgen door de diepte, verloren. Ze waren nergens meer... En Jezus sliep.

Wie vorige week ook slecht geslapen heeft kan zich misschien voorstellen hoe verbaasd en wanhopig de discipelen geworden zijn van dat geslaap van hun Heer. Je hachje staat op het spel, het water stuwt hoog om je op, ze hopen, ze hangen in de touwen, en dan ligt er één rustig te slapen. De dijkgraaf die een dutje doet op het moment dat de dijk op bezwijken staat...

Ook in dit verhaal moeten we bij het water niet alleen aan het meer van Galilea denken en aan een van de gemene, onverwachte stormen die daar op kunnen steken. Ook hier gaat de betekenis verder, en staat water voor alle machten die levensbedreigend kunnen zijn, waar je als mens klein bij wordt...”

Het wordt te veel voor één keer en dus ga ik de volgende keer verder.

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Een cruciaal moment? (2)

Heeft het lijden zin?

Henk G. Geertsema, Ede

De gedachtengang van Ganzevoort heb ik in het eerste artikel natuurlijk heel kort weergegeven. Toch heb ik geprobeerd me zo nauw mogelijk bij zijn eigen formuleringen aan te sluiten. De indruk die daaruit gemakkelijk kan ontstaan, is dat aan een gebeurtenis die eerst niet als zinvol wordt ervaren, in tweede instantie toch een zinvolle betekenis moet worden toegekend. Als ze niet past bij het geldende levensverhaal, moet dit verhaal zo herschreven worden dat die gebeurtenis daarin wel een zinvolle plaats kan krijgen.

Levensverhalen

In *Levensverhalen* spreekt Ganzevoort van een nieuwe oriëntatie die zin aan de gebeurtenissen geeft, van nieuwe bakens waardoor gegevens uit het leven een andere betekenis krijgen (103-104). Moet dit niet betekenen dat aan de ingrijpende gebeurtenissen die de crisiserfaring hebben veroorzaakt, toch een positieve betekenis moet worden gegeven? Dat het verhaal zo wordt herschreven dat zij daarin een zinvolle plaats kunnen ontvangen? Dat zou echter in strijd zijn met de ernst van de gebrokenheid die Ganzevoort steeds benadrukt. Dat er geen rechtstreeks verband tussen God en het lijden kan worden gelegd, hangt er nauw mee samen dat aan het lijden juist niet altijd een zin kan worden gegeven.

Er lijkt hier een spanning te bestaan tussen de functie van het verhaal juist in verband met de ervaring van de zin van het leven en de ernst van de gebrokenheid of wat Ganzevoort met een meer filosofische term vaak *contingentie* noemt. Het beeld dat ik heb opgeroepen moet echter genuanceerd worden. De lijn die ik heb geschetst is duidelijk aanwezig, maar als Ganzevoort de betekenis van het verhaal voor het pastoraat gaat uitwerken, dan blijken andere elementen een belangrijke rol te spelen. Om dat duidelijk te

maken moet ik eerst iets zeggen over de relatie tussen het 'verhaal' en de Bijbel zoals die door Ganzevoort wordt gezien.

Het bijbelse antwoord

Uitgangspunt is de Bijbel 'als een bundel geschriften waarin God zichzelf aan ons mede deelt' (241). Daarbij ligt de nadruk op de verhalen die in de Bijbel verteld worden. De Bijbel heeft 'een narratieve structuur, waarin zowel narratieve als niet-narratieve elementen zijn opgenomen' (243). Bepalend voor de Bijbel is 'de geschiedenis van de mens voor Gods aangezicht, geschapen, in zonde gevallen, hersteld, en onderweg naar de voleinding' (245). Binnen deze verhaalstructuur zijn echter ook andere elementen opgenomen zoals de brieven van Paulus en de wet in het O.T., die de verhalende grondstructuur vooronderstellen maar zelf een wat ander karakter hebben (243).

Van wezenlijke betekenis voor het verstaan van de benadering van Ganzevoort is nu dat de genoemde elementen van schepping tot voleinding enerzijds in een chronologisch verband staan: zij komen in de tijd na elkaar. Anderzijds komen ze als motieven ook naast elkaar voor. Ganzevoort spreekt van vier verhaallijnen. Hij gebruikt daarvoor bij voorkeur ook meer algemene termen dan de genoemde: wor-

...dat er hier een spanning blijft in het boek van Ganzevoort.

ding, breuk, herstel en toekomst. Zij typeren verschillende soorten van verhalen die we in de Bijbel aantreffen (245). Ze betreffen alle de relatie van de mens tot God. Maar het gaat dan eerder om verschillende aspecten van die relatie die tegelijk kunnen voorkomen, dan om een volgorde in de tijd. Zo kan aan het eigen karakter van elk verhaal beter recht gedaan worden. De bedoeling daarachter is zeker ook dat we de verschillende kanten van ons eigen bestaan dan beter in de bijbelse verhalen kunnen herkennen.

De vraag is nu natuurlijk: als de verschillende verhalen in de Bijbel op deze wijze naast elkaar komen te staan, is er dan nog een motief dat ze onderling verbindt? Geven ze alleen uitdrukking aan de veelkleurigheid van de verhouding tussen de mens en God of vormen ze ook een eenheid? Het laatste is het geval. Er is een kernwoord dat alle vier de verhalen serieus neemt: genade (342). In de wordingsverhalen 'kan de genade gezien worden in Gods liefdevolle toewending en de schepping van de mens, die plaats vindt zonder voorwaarden en verdiensten vooraf.' 'In de breukverhalen is het de genade dat de breuk niet zo volledig is, dat er geen menselijke klacht of gebed meer mogelijk zou zijn.' En zo kan in elk verhalencluster in de Bijbel de aanwezigheid van Gods genade worden gezien. Nauw daarmee verbonden is het motief van de hoop. De hoofdlijn in de Bijbel is verwachtingsvol, omdat 'de donkere verhalen hun plaats krijgen binnen het grote verhaal van de hoop' (348). Daarmee komt het chronologische moment natuurlijk weer terug: de breuk heeft niet het laatste woord (267). Zij wordt in de Bijbel overschaduwd door de belofte. Het is deze verhouding van enerzijds de verschillende verhaallijnen naast elkaar en anderzijds de genade en de hoop als het uiteindelijke perspectief die voorkomen dat in het pastoraat aan crisisgebeurtenissen een positieve betekenis moet worden toegekend. Het gaat er niet om dat de gebrokenheid wordt overwonnen, opgelost, maar dat zij een plaats krijgt in een groter geheel waarin ondanks alles het zicht op Gods genade en de hoop domineert. Het doel van het pastoraat is 'de hoop te doen herleven' (360, vgl. 364). Zoals in de Bijbel zelf de verschillende verhaallijnen naast elkaar voorkomen en tegelijk in een chronologisch verband staan, zo kan ook in het mensenleven de gebrokenheid blijven staan en tegelijk gezien worden in een perspectief van hoop. De vraag die opkomt is: in hoever is er nu nog sprake van het herschrijven van het levensverhaal? Is er echt een breuk in het levensverhaal die door een andere interpretatie van de crisis-

gebeurtenis wordt hersteld – het verhaal dat wordt herschreven – of gaat het erom weer zicht te krijgen op de hoofdlijn die er altijd al was – die van de hoop? De breuk blijft dan een breuk. De gebeurtenis krijgt niet direct een nieuwe betekenis. Zij wordt niet zinvol door er op een andere manier naar te kijken. Alleen de verhaallijn waarbinnen de breuk een plaats heeft, wordt weer gezien als opgenomen in een groter verhaal, de hoofdlijn die verwachtingsvol is.

Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat er hier een spanning blijft in het boek van Ganzevoort. Ik vermoed zelfs dat er in dit opzicht een ontwikkeling in zijn denken heeft plaatsgevonden. In *Levensverhalen* wordt heel sterk de indruk gewekt die ik hierboven eerst heb geschetst. Kort gezegd: wat eerst niet als zinvol geplaatst kan worden in een levensverhaal, moet zo worden geherinterpreteerd dat er betekenis aan gegeven kan worden. Geleidelijk is het besef steeds sterker geworden dat op deze wijze aan de gebrokenheid, aan de ernst van sommige ervaringen, geen recht gedaan kan worden. Dan wordt het naast elkaar voorkomen van de verschillende verhaallijnen belangrijk en het vasthouden van de hoofdlijn van de hoop. Het is de vraag of de eerste opvatting dan nog wel gehandhaafd kan worden. Gaat het niet eerder om afstand nemen van de eerste benadering dan om een nuancering?

Contingentie en zingeving

Ik wil het probleem dat ik hier zie ook nog van een andere kant benaderen. Daarvoor moet ik terugkomen op de vier verhalenclusters die Ganzevoort, overigens heel herkenbaar, in de Bijbel onderscheidt. Hierboven heb ik uiteengezet hoe het motief van de hoop de overheersende plaats krijgt, als het gaat om de onderlinge verhouding van de verschillende verhaallijnen. Van daaruit wordt de crisiservaring gerelativeerd. Vanuit een ander gezichtspunt komen echter de verhalen van de breuk op de voorgrond te staan. In onze tijd is de ervaring van de gebrokenheid van het leven heel sterk. Er is weinig eenheid in ons bestaan. Er wordt heel verschillend gedacht over wat uiteindelijk de zin van het leven is. Er is een sterk besef dat we zelf zin aan het leven moeten geven. Ganzevoort vat dit alles samen met het woord 'contingentie' (259v). De vragen rond contingentie geven aan de verhalen van de breuk een zekere prioriteit (263-264).

Opvallend is nu hoe het thema van de zingeving verbonden wordt met het onderscheid tussen de verschillende soorten van verhalen. Bij zingeving kan gedacht worden aan de zin die wij zelf aan bepaalde feiten verlenen. Dan wordt de term letterlijk genomen. Zij kan echter ook breder worden gebruikt. Dan omvat zij ook het ontdekken van zin. In dit geval is de zin

...vermenging van de existentiële met de filosofische zinproblematiek.

iets dat gegeven is. Ze moet dan worden gevonden. Zo is het bijvoorbeeld bij een boek of een gedicht. In het algemeen geldt dat bij een kunstwerk. Maar soms wordt ook uitdrukkelijk van een schilderij gezegd dat iedere toeschouwer vrij is er zelf een bepaalde betekenis aan te geven. Het schilderij vormt dan alleen het materiaal waarvan de toeschouwer uitgaat, maar wat hij er in ziet of wil zien, wordt verder aan hem zelf overgelaten. Zo wordt de werkelijkheid soms opgevat als in zich zinvol. Het gaat er dan om die zin te ontdekken. Maar ook wordt vaak gedacht dat wij mensen het zijn die zin aan de werkelijkheid moeten geven. Op zich hebben wat de 'feiten' genoemd wordt, geen zin. Zij zijn neutraal. De betekenis die ze voor ons hebben, hebben we er zelf aan toegekend.

Ganzevoort zegt: vanuit het gezichtspunt van de wording is de zin gegeven. Dat geldt zeker voor het scheppingsgeloof. 'De werkelijkheid bestaat niet door zichzelf, om zichzelf en in zichzelf, maar is gerelateerd aan God.' Daarom is met de schepping een bepaalde orde, samenhang en zin gegeven. Anders ligt het met de verhalen van de breuk. 'Daarin hebben we te maken met de fundamentele afstand tussen deze wereld en de transcendente werkelijkheid. Het gevolg daarvan is dat de orde en samenhang verloren zijn gegaan, en er geen directe verbinding mag worden gelegd tussen God en de gebeurtenissen in deze werkelijkheid. Binnen dit aspect kunnen we niet meer spreken van de zin die in de werkelijkheid zelf ligt, maar kan het alleen nog maar gaan om door mensen toegekende zin, om door ons aangebrachte orde' (263).

Het heeft er alle schijn van dat deze situatie in eerste instantie tot uitgangspunt is genomen bij de bepaling van

wat een verhaal is. Daarin wordt immers samenhang in de gebeurtenissen aangebracht, zodat deze betekenis krijgen (294). Zin en samenhang zoals de gebeurtenissen die binnen een verhaal hebben, worden niet op dezelfde wijze in de werkelijkheid zelf aangetroffen. Het gaat steeds om onze interpretatie (295v). Uitgangspunt voor het zingevende verhaal is dus de contingente werkelijkheid, het materiaal van de feiten waaraan wij betekenis moeten geven. Daarop slaat in de eerste plaats het levensverhaal. Maar betekent dat niet ook dat daarmee de breuk tussen de mens en God tot uitgangspunt voor het verhaal wordt gemaakt?

Bedoelt Ganzevoort echt dat als de zin niet meer ontdekt kan worden, omdat de relatie met God verstoord is, dat dan wij zelf de zin aan de dingen moeten geven? Betekent de breuk dan dat wij op de plaats van God komen te staan? Bijbels gezien zou dat een bevestiging van de breuk betekenen. Geen wonder dat dan binnen het christelijke pastoraat deze lijn niet kan worden volgehouden. Het zou erop neerkomen dat we ons zelf zouden moeten helpen in plaats daarvan dat we weer zicht krijgen op God en zijn beloften.

Ik heb sterk de indruk dat onkritisch gebruik van de grote hoeveelheid literatuur die hij heeft verwerkt, Ganzevoort hier parten heeft gespeeld. In de moderne filosofie heeft grote invloed gehad de gedachte dat de werkelijkheid van de feiten op zich geen zin of betekenis heeft. Het is in de menselijke cultuur dat zin en betekenis aan de dingen gegeven worden. Zoals bij dat eerder genoemde schilderij waarbij iedere toeschouwer zijn eigen interpretatie mag bedenken. Natuurlijk wordt wel erkend dat, als het gaat om betekenisgeving in het algemeen, niemand helemaal op zichzelf staat. We staan in een traditie waardoor we worden gevormd. Maar deze samenhang doet er niets aan af dat de oorsprong van zin en betekenis uiteindelijk in de mens en nergens anders gezocht wordt. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat deze gedachte ook doorwerkt in de opvatting van verhaal zoals die op verscheidene plaatsen in zijn boek door Ganzevoort wordt ontwikkeld. In het verhaal staat de zingeving in de beperkte betekenis op de voorgrond. Maar dat kan niet anders betekenen dan dat in deze opvatting van het verhaal de breuk met God wordt bevestigd. Dat is stellig niet zijn

bedoeling. Maar het veroorzaakt wel een diepgaande spanning in zijn verhaal.

Existentiële en filosofische zinvraag

Ik kan het ook nog anders formuleren. In de verbinding van verhaal en zinging lopen eigenlijk twee vragen door elkaar: de existentiële en de filosofische zinvraag. Bij de eerste gaat het om de gebrokenheid waarmee ik dit artikel ben begonnen: het lijden en het kwaad. Daarmee wordt al in het boek Job en in het boek Prediker gewor-

...nadruk op de verhalen die in de Bijbel verteld worden.

steld. De kracht van het boek van Ganzevoort is dat hij deze vraag volop serieus wil nemen. Deze vraag ontstaat omdat we geen zin vinden waar we zin verwachten. Uitgangspunt is de aanwezigheid van de zin, niet als door de mens tot stand gebracht maar als voor ons gegeven. De vragen ontstaan omdat het anders is. Op deze vragen gaat Ganzevoort in als hij de ervaring van de gebrokenheid plaatst in het perspectief van de hoop en de belofte. Dat is voluit bijbels verantwoord.

Bij de filosofische zinvraag gaat het duidelijk om iets anders. Deze betreft niet in de eerste plaats het kwaad en het lijden, maar het bestaan van de dingen als zodanig. Eigenlijk is deze vraag pas echt naar voren gekomen in de moderne tijd toen het geloof in God als Schepper werd losgelaten. Zoals Ganzevoort duidelijk maakt is voor het scheppingsgeloof de zin van de dingen gegeven, juist omdat ze door God geschapen zijn. Pas wanneer van dit geloof afstand wordt genomen, wordt de zin van de dingen een probleem. Aanvankelijk leek het erop dat de mens als een soort ideaal subject vrij gemakkelijk de plaats van God als oorsprong van de zin kon innemen. Maar dat wordt steeds meer problematisch.

De gedachte dat de zin niet gegeven is, maar door menselijke interpretatie van de feiten nog moet worden verleend, heeft als filosofische gedachte dus een heel bepaalde achtergrond die moeilijk te verbinden is met het bijbelse geloof in schepping en verlossing. Maar het is juist deze gedachte die op de achtergrond meespeelt bij

de betekenis die aan het verhaal wordt toegekend als het verband waarin de feiten hun zin ontvangen. Want van dit verhaal is de mens zelf de auteur. Daarom staat dit verhaal ook in spanning met de verhaallijn van de hoop waarbij duidelijk is dat de belofte van God daarvoor de grondslag vormt.

Het is terecht als de gebrokenheid in de existentiële zin in zekere zin prioriteit krijgt bij het verstaan van onze situatie. Maar het juiste zicht op deze gebrokenheid kan dan niet los staan van schepping en belofte. Daarom kan

vanuit deze gebrokenheid ook niet worden gezegd dat wij het zelf zijn die de zin tot stand moeten brengen. Dan is de gebrokenheid uit het bijbelse verband losgemaakt en verbonden met de filosofische zinproblematiek die juist van de verwerping van het bijbelse geloof uitgaat.

De achtergrond van de eigenaardige spanning die ik eerder noemde, ligt daarom mijn inziens in de vermenging van de existentiële met de filosofische zinproblematiek. Daardoor wordt aan de bijbelse spankracht van het boek afbreuk gedaan.

Voor de kinderen

Hieronder vind je de namen van 30 dieren.

Er zijn 10 water-, 10 lucht- en 10 landdieren. In welk rijtje hoort welke thuis? In de land-, lucht- of waterdieren.

Antilope	Kameleon	Roerdomp
Baviaan	Lama	Schol
Bultrug	Lepelaar	Stern
Dolfijn	Luipaard	Toekan
Gnoe	Lynx	Tong
Haring	Paling	Tureluur
Hermelijn	Papegaaiduiker	Visdiefje
Impala	Patrijs	Winterkoninkje
Jan van Gent	Pieterman	Zeeduivel
Kabeljauw	Poema	Zwartvoetbunzing

De oplossing van de vorige maal was:

1. Exodus betekent uittocht, 2. een aalmoes is een gift aan armen, 3. een wijnstok is een plant waaraan druiven groeien, 4. bij een reidans wordt gedanst en gezongen, 5. formeren is maken of vormen, 6. toornen is verontwaardigd zijn over, 7. hoogmoedig zijn is trots zijn, 8. het evangelie is een blijde boodschap, 9. mirre is een geneeskrachtig gomhars en 10. een schuldenaar is iemand iets schuldig.

G. Wijkhuizen-van Vuuren, Den Helder

Stal 36: Interkerkelijke jongerenopvang

In de binnenstad van Zwolle is de Stichting Stal 36 gevestigd. Stal 36 is een interkerkelijke stichting met als doelstelling jongerenbegeleiding. Het gaat daarbij om hulp aan ongeveer tien jongeren die bijna zelfstandig kunnen wonen en nog enige begeleiding wensen.

Er is een team van begeleiders: het inwonende echtpaar Richard en Janet Smit, die worden geassisteerd door een aantal deskundige vrijwilligers. De jongeren en hun begeleiders vormen een leefgemeenschap in een groot herenhuis op de Koestraat 36. De begeleiders worden in hun taken ondersteund door een vier personen sterke begeleidingscommissie. Stal 36 wordt geleid door een bestuur, dat ook uit vier personen bestaat. Dit bestuur laat zich adviseren door een adviescollege, wederom vier personen sterk.

Intake-gesprek

Als een jongere zich aanmeldt voor opvang, wordt er eerst een zogenaamd 'intake-gesprek' gehouden. Bij dit gesprek is het begeleidend echtpaar aanwezig en een betreffende deskundige van de begeleidingscommissie. In die begeleidingscommissie hebben een predikant, een maatschappelijk werkster, een verpleegkundige en een arts zitting.

Als na het intake-gesprek wordt overgegaan tot opnemings in de woongemeenschap, dan wordt er een plan van aanpak opgesteld. Structureel maar ook zo veel mogelijk informeel wordt gewerkt aan de gestelde doelen. Ontwikkelingen en vorderingen worden geregistreerd en afgestemd met de overige vaste bewoners (begeleiders) en de begeleidingscommissie. De tijdelijke bewoners worden zo begeleid naar nieuwe zelfstandigheid binnen de christelijke normen en waarden. Verantwoording naar het bestuur en het adviescollege vindt op gezette tijden plaats. christen-zijn is geen aanname-eis voor opvang, maar tijdens de opvang wordt geprobeerd iedere jongere iets van het licht van het evangelie en de liefde van Christus te laten zien.

Tijdsbesteding

Iedere bewoner krijgt een eigen kamer ter beschikking, alsmede de nodige

privacy. Voor de kamer wordt huur in rekening gebracht.

Door middel van vaste taken wordt getracht de huisgenoten een zinvolle tijdsbesteding te geven en een vast dagritme te realiseren.

Deze taken kunnen bestaan uit het verrichten van betaalde dan wel onbetaalde arbeid, het volgen van een studie en het werken in het huis en de achterliggende ruime tuin. Zoals in een gezinssfeer gebruikelijk is, moeten alle bewoners zich houden aan bepaalde huis- en spelregels. Vast terugkerende punten daarin zijn in ieder geval:

– wekelijks een gebed- en/of bijbelstudie-avond

- een verplichte kerkgang, in een gemeente naar eigen keuze
- het voorbereiden en bijwonen van de gezamenlijke maaltijden en de koffie- en theeronden
- het toestemmen in en meewerken aan het met en voor hen gestelde behandelingsplan
- Het actief meedoen aan gezamenlijke bijeenkomsten

Stal 36 draait ongesubsidieerd en is volledig afhankelijk van giften, die gestort kunnen worden op gironummer 48.86.365 t.n.v. Stichting Stal 36, Zwolle.

H. Algra

Vreugde

Strakgespannen staat de tijd
klaar om te klinken in de zon,
alsof de wereld net begon,
of liever nog: de eeuwigheid

en alles geurt naar dankbaarheid,
de bloem die zich heeft opgericht,
het blad dat danst in wind en licht
en een gedachte wordt gedicht.

Jeannette

Gemeenteleven

In deze rubriek leest u bijna altijd wat direct ons als gemeente raakt. Daarbij valt te denken aan geboorten, sterven, trouwen, belijdenis doen, opname in een ziekenhuis, vertrek uit of komst naar onze gemeente etc.

Zo wordt het gemeenteleven weergegeven. Maar er is ook nog een structureel gemeenteleven. Dat is bij de verschillende kerken weer anders. Van de gereformeerde kerk valt te zeggen dat daarin de positie van de ouderling een heel belangrijke is (geweest). Ik meen dat ik eens bij dr. Noordmans – niet één van de minsten – las dat Calvijn met de pion van de ouderling de paus schaakmat had gezet.

Nu gaat het mij er niet om dat u een zin als deze geheel tot op de bodem doordenkt, mij is het erom te doen dat u inziet dat de rol van de ouderling in de gereformeerde kerk van eminent belang is geweest in de loop der eeuwen. Om u daarvan te overtuigen moet u het 'bevestigingsformulier van de ouderling in de gemeente van Christus' nog maar eens aandachtig nalezen. Als er dan ook maar liefst drie ouderlingen, die elk een wijk krijgen toegewezen, ontbreken aan het noodzakelijke aantal, dan is dat wel ingrijpend! In elk geval, dit werkt door en zal gemerkt worden. De Prediker zegt heel eenvoudig: „Wat er niet is, kan niet geteld worden”. Nu kunnen we aardig discussiëren en weten we ons er wel uit te redden, maar de vraag is of daarmee de structuur van ons kerkzijn niet wordt aangetast of uitgehold. Kijk, je kunt gemakkelijk stellen dat deze kwestie hoort tot het wel-wezen van het kerkzijn en niet tot het wezen van het kerkzijn. Dat hier meer aan de hand is dan dat ik nu kort samenvat, zal duidelijk zijn. Eigenlijk wil ik de gemeente duidelijk maken dat ze van de kerkeraad niet meer mag verwachten dan wat haalbaar is.

Bovendien, wie deel uitmaakt van de gemeente kan zich afvragen of hij recht van spreken heeft als hij commentaar levert. Wij moeten met onze kritiek over de hele linie maar wat voorzichtiger worden, misschien komt er dan een keer ten goede. Of het nu in dezen gaat om wezen of wel-wezen laten wij in het midden. Gelukkig is het nog niet zo dat we kunnen zeggen:

vacant is vankant. Hoop en vrees zijn soms nodig om tot bezinning te komen. Misschien brengt ook nu 'drukking van de melk boter voort' (Spr. 30, 33).

Dit stuk knipten wij uit 'ONS KERKBLAD', uitgave van de nederlands gereformeerde kerk te Leerdam. Het is van de hand van Drs. (binnenkort Dr.) P. Veldhuizen, de pastor-loci. De kerkeraad heeft op zondag 21 mei jl. betreffende de talstelling voor ambtsdragers via een kanselafkondiging de gemeente deelgenoot gemaakt van de grote zorg, die in de kerkeraad leeft met betrekking tot de invulling van de toekomstige vacatures. Het blijkt uit allerlei berichten in plaatselijke kerkbladen, dat men ook in andere kerken binnen ons kerkverband met hetzelfde probleem worstelt. Wat moet je daaraan doen? Er zijn mensen, die er eigenlijk alleen maar naar streven de opengevallen plaatsen weer te bezetten. Als de kerkeraadbanken weer gevuld zijn, kan men weer met frisse moed van start gaan. Maar als er nu eens ouderlingen gekozen, benoemd en bevestigd zijn van wie de kerkeraad zelf overtuigd is, dat ze in wezen niet geschikt zijn voor het bewuste ambt, wat dan? Moet je dan maar volstaan met het gebed om bekwaamheid en het verder aan de HERE overlaten? En als dan blijkt, dat zo'n ambtsdrager helemaal niet funktioneert tot opbouw van de gemeente, omdat hij geen enkel orgaan bezit voor de verrichting van dit verantwoordelijke werk, moet je dat dan allemaal maar op z'n beloop laten? En die gemeente dan? Moet die er dan maar onder lijden? Je kunt natuurlijk zeggen, dat elke gemeente de kerkeraad krijgt, die ze verdient, maar daarmee is ook het laatste woord niet gezegd.

Ik refereer hierbij aan een opmerking van Prof. Dr. te Velde, hoogleraar aan de Theol. Universiteit (Broederweg) te Kampen betreffende ongeschikte predikanten. Is een ongeschikte predikant een kruis, dat de gemeente geduldig moet dragen? Te Velde vindt van niet. Als zijn optreden de gemeente niet meer bouwt – en dan dient er sprake te zijn van een billijk oordeel – moeten er maatregelen genomen worden. (ND zaterdag 1 juli 1995, pag. 2). Ik kan daar wel inkomen, maar vraag mij af of je met ouderlingen en diakenen ook zo kunt en moet handelen. En welke zijn die maatregelen dan? Dit alles roept om nadere bezinning waarbij de hele gemeente dient betrokken

te worden. Prepareert men zich in de gemeente op het ambt? Zijn er overigens niet veel taken, die de gemeentelieden zelf kunnen verrichten terwijl nu alles maar naar de ambtsdragers wordt toegeschoven, die dan ook nog kritiek kunnen verwachten als zij het volgens het oordeel van de gemeente niet goed doen? Waar de kracht van de Heilige Geest doorbreekt – en de kerk is toch zijn tempel? – dienen zich nieuwe mogelijkheden aan. We moeten dan wel ervoor openstaan en die Heilige Geest naar ons toebidden. Het is goed om ook in de prediking daaraan bijzondere aandacht te besteden!

O. Mooiweer, Enschede

In dat huis daar woont een vrouw

Tentpinnen

Toen het in de jaren zestig slecht ging in de confectie-industrie, verhuisden mijn ouders nogal eens, naar - waar mijn vader werk kon vinden. In die tijd vroeg men wel eens aan mijn moeder: 'Vind je dat nou niet erg om steeds te moeten verhuizen?'. Daar had ze een prachtig antwoord op: 'Ik heb mijn tentpinnen niet al te vast in de grond.' Nu heb ik altijd gedacht dat er in de geschiedenis van de woestijnreis ergens wel zoiets gezegd wordt. Dat ze die tentpinnen niet al te vast in de grond moesten hebben. Maar laat ik dat nou nergens kunnen vinden! Die tentpin komt maar een paar keer voor in de bijbel, en dan nog niet eens op de manier die ik dacht. Jaël nam een tentpin, en sloeg die met een hamer door het hoofd van Sisera. Brrr, wat een vrouw! En verder komt de tentpin nog een paar keer voor, maar nooit in de zin van: je moet kunnen opbreken als dat nodig is. Jammer. Ik heb het altijd zo mooi gevonden en zo bijbels ook. Veertig jaar rondtrekken. Je zou wel eens ergens willen blijven. Maar dan verhef de wolk zich weer en dan moesten de pinnen weer los! Maar al staat het niet met zoveel woorden in de bijbel, toch zit er iets in. Wij hier in dit 'vredig' stukje Europa setten ons behaaglijk in onze mooie huizen. Onze tentpinnen muurvast in de grond. Terwijl we weten dat we hier geen blijvende stad hebben. Maar o, dat fijne huis, die dierbare bezittingen... De afgelopen maanden heb ik geprobeerd om mijn Krommeniese huis in Amersfoort te vinden. Maar alles wat ik zag was te klein, te ingebouwd, te slecht, te duur. En terwijl de tijd begon te dringen en ik inwendig hoe langer hoe wanhopiger werd, was het er opeens: dat huis. Op een plek waar we niet zochten en waar we niet wilden wonen ook. Maar wel precies het huis dat we nodig hadden. Een klein wonder. De pinnen dus los in Krommenie en niet al te vast in de Amersfoortse grond. Klaar om op te breken! Over een poosje lopen we toch door ons 'Nieuwe Aarde Huis'.

Ytje Veefkind-Eenkhoorn,
Krommenie

Ontvangen boeken

J.T. Bakker e.a.,

De weg naar verzoening;

Themaserie uit Centraal Weekblad,

CW-reeks 95-2.

51 blz., f 9,80

Uitg. Centraal Weekblad, Amsterdam

Te bestellen door overmaking van

f 9,80 op giro 3803687 tnv Centraal Weekblad,
Leeuwarden.

J.R. Visser,

Fijn, naar de kerk!

Woord en Wereld 28.

68 blz.,

ISBN 9050460259

Uitg. Woord en Wereld,

Berkel en Rodenrijs

Ds. C. Vonk,

De Heidelbergse Catechismus.

Preken gehouden te Schiedam; Deel 2 t/m 6

ong. 30 blz., f 3,- per deel

Uitg. A.C. de Vries Jr.,

Graaf Florisstr. 53,

3117 PJ Schiedam,

tel. 010-4266279

Drs. A.H. Driest,

Toeval of leiding.

Scala-reeks

107 blz., f 15,75

ISBN 9055600229

Uitg. De Vuurbaak,

Barneveld

H.P. Dam,

Jesaja, de Redder komt.

Bijbelstudie over Jesaja 40-66.

112 blz., f 14,75

ISBN 905560027X

Uitg. De Vuurbaak,

Barneveld

Mr. E. Bos, e.a.,

Samenwonen verplicht;

Aanzet voor een regeling van niet-huwelijkse
samenlevingsvormen.

Groen van Pristerer-reeks 76.

57 blz., f 13,90

ISBN 9055600423

Uitg. De Vuurbaak,

Barneveld

Dr. J. Faber,

Amerikaanse Afscheidings-theologen over verbond en doop.

Kamperbijdragen XXXIII - dies-rede.

32 blz., f 14,95

ISBN 9055600415

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Youth for Christ,

God gezocht, deel 1.

Bijbelstudiemateriaal.

94 blz., f 17,90

ISBN 9029713062

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ds. C. van den Bergh,

Aanschouw het Verbond.

Bij het afscheid als voorzitter van de
Gereformeerde Bond.

143 blz., f 19,50

Uitg. Geref. Bond in de N.H. Kerk, Maassluis

Bestellen door storting van f 19,50 op

postbankrek. 93301 tnv Adm.

De Waarheidsvriend,

Maassluis.

Harry Kuitert e.a.,

Zijn de dagen van God geteld?

Godgeleerde bespiegelingen aan de rand van het
millennium.

231 blz., f 34,90

ISBN 9025946208

Uitg. Ten Have, Baarn

Elise G. van der Stouw-Lengkeek,

De hel van Tjideng;

Herinneringen van Bep Groen, ex-gevangene
Jappenkamp

96 blz., f 19,75

ISBN 9055600393

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

ds. G. van den Brink e.a.,

Christelijke Geldbesteding - Een handreiking.

(NGJ) Hulp bij Bijbelstudie 35

36 blz., f 6,90

ISBN 9060648781

Uitg. Buijten & Schipperheijn,

Amsterdam

Elisabeth Riphagen-Hamoen,

Leefgemeenschappen in Nederland;

Hulpverlening, opvang en bezinning

312 blz., f 25,-

ISBN 9024223393

Uitg. Kok, Kampen

Ellen ten Wolde,

Verhalen over het begin

Genesis 1-11 en andere scheppingsverhalen.

275 blz., f 39,90

ISBN 9025945961

Uitg. Ten Have, Baarn

Noor van Haagten,

drs. Pieter van Kampen (red.),

Reality 3.1;

Mens in perspectief

Interviews uit de gelijknamige

E.O. T.V.-serie.

189 blz., f 24,90

ISBN 9060648730

Uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

Peter Scheele,
Visserlatijn

Handboek voor evangelisatie.

198 blz., f 23,90

ISBN 9060648765

Uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

Hans Werkman,

Spitten en [niet] moe worden;

Leven en werk van Bé Nijenhuis 1914-1972

176 blz., f 27,50

ISBN 9024224489

Uitg. Kok, Kampen

Uitgeverij Kok is zo vriendelijk de weleerwaarde heer T. Hoekstra geregeld boeken ter recensie te sturen, maar ik zie geen kans die allemaal in Opbouw te bespreken. Daarom geef ik vandaag een opsomming van ontvangen boeken. Het is mogelijk dat sommige daarvan nog nadere aandacht krijgen.

WORDEN ALS EEN KIND. Gedichten door Okke.

Herdruk (1e druk: 1954). Omvang: 51 blz.

Prijs: f 13,90.

ISBN 90 242 8467 8

LICHTGERAAKT. Gedichten door Jaap Zijlstra.

Herdruk (1e druk: 1985). Omvang 48 blz.

Prijs f 14,90.

ISBN 90 242 4025 5

EEN LICHTGLANS VAN HIERBOVEN. Een keuze uit de religieuze gedichten van Jacqueline van der Waals door drs. C.R. van den Berg. 48 blz. Prijs f 14,90; gebonden. ISBN 90 6140 34 80

RUITERS OP HET VALE PAARD, door

T. Davis Bunn. Aangekondigd als een spannende roman over wapensmokkel, spionage en wat daar allemaal bij te pas komt. 286 blz. Prijs f 34,90.

ISBN 90 242 2205 2

DE ZIJDEPLANTAGE, door Linda Chaikin.

Deel 1 van een nieuwe serie: Het Hart van India. Volgens de uitgever: een prachtige en ontroerende roman over botsende culturen in het oude India. 262 blz. Prijs f 36,90.

ISBN 90 242 64324

Kerknieuws

Middelburg

Op vakantie in Zeeland?

Kijkt u ook zo naar de vakantie uit?

Wij ook! Als Nederlands Gereformeerde kerk van Middelburg hebben wij al velen van u in ons midden gehad. Voor een kleine gemeente in een geografische uithoek is dat altijd een bemoediging.

Graag willen we u nog eens wijzen op onze aanwezigheid in het midden van Walcheren. We hopen dat u een keer in de gelegenheid bent om onze dienst te bezoeken. U kunt een folder met informatie over tijd en plaats van onze kerkdienst aanvragen bij één van de onderstaande adressen. Belt u gerust even op.

We zien er naar uit u te ontmoeten.

Een heel prettige vakantie toegewenst en tot ziens!

Namens de NG kerk te Middelburg.

Ab Budding, Dolfijnstraat 42, 4337 XT Middelburg, 01180-26084

Hans Krabbendam, Agaat 5, 4337 MX Middelburg, 01180-40448

Zwolle (II)

Gedurende de periode van zondag 9 juli t/m zondag 13 augustus 1995 worden de diensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Christelijke Gereformeerde Kerk gezamenlijk gehouden.

Elke zondag zijn er vier diensten:

8.45 en 16.30 uur in de Zuiderhof, Troelstralaan 25

10.30 en 19.00 uur in de Noorderkerk, Thorbeckegracht 37.

Rotterdam

1. Wijziging beheerder kerkelijk bureau

In verband met het aanvaarden van een werkkring buiten Rotterdam, door de beheerder van het kerkelijk bureau (G. Wassenaar), worden de werkzaamheden per einde juni waargenomen door de scriba KAZ. (G.J. Brink te Nieuwerkerk a.d. IJssel) (01803-13281).

2. Nieuwe scriba KAZ per september a.s.

Per 1 september 1995 gaat het scribaat KAZ van NGK-Rotterdam over naar de heer W.N. Pals (Viergever-

straat 8, 3067 BW Rotterdam tel. 010-4560664).

Het Postadres van NGK Rotterdam, alsook van het kerkelijk Bureau blijft: postbus 84215, 3009 CE Rotterdam.

Maastricht

Gaat u op vakantie naar Zuid-Limburg?

Zo ja, dan willen wij u graag attenderen op de kerkdiensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Maastricht.

Tweemaal per zondag is er dienst: 's ochtends om 9.30 uur en 's middags om 17.00 uur. Na de morgendienst is er gelegenheid om, onder het genot van een kopje koffie, gezellig na te praten en contacten te leggen met andere vakantiegangers en gemeenteleden.

De diensten worden gehouden in de 'Waalse kerk', Pieterstraat 6.

Voor telefonische inlichtingen kunt u terecht bij de heer J.K. Smelik, 043-211375. U bent van harte welkom!

Oegstgeest

drs. J.C. Schaeffer, predikant van de gemeente Apeldoorn, heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Dalfsen

Ds. G.J. Zwarts, predikant van de gemeente Amsterdam-Centrum, heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Cogma

Contactorgaan Geref. Militairen en Alleenstaanden.

Sinds 1 juli jl. is het adres van de secretaris/penningmeester als volgt gewijzigd: de heer T.E.F. Frieling, Haarspithoek 64, 7546 KJ Enschede, tel. 053-766591.

Ned. Geref. Seminarie

ds. J. Stuij is benoemd tot rector, als opvolger van ds. J.C. Janse.

Ned. Geref. Seminarie

drs. R. Vanderbos te Oegstgeest is geslaagd voor het candidaatsexamen.

Stichting Zendingsthusfront Holland

Vrijwilligers gezocht!

Ben je vol energie en bereid de handen uit de mouwen te steken? Bent u handig in metselen of timmeren of ver-
ven of in iets wat met bouwen en opknappen van huizen te maken heeft? Ben je avontuurlijk, en deins je niet terug om dat in Eritrea (Afrika) te doen? Lees dan verder, want we kunnen jou, we kunnen u gebruiken! Greet Rietkerk, zendingsarts, gaat namelijk deze maand na haar verlof terug naar Afrika. Maar niet naar Kenya om daar het werk weer op te pakken wat ze in 1979 begonnen was. Zij zette daar medisch werk op om de verkondiging van het Evangelie handen en voeten te geven in de zorg voor de gezondheid van de mensen. In Kenya werken in de kliniek 'Tei wa Yesu' nu voornamelijk Kenyase mensen, die het werk zelf aankunnen. Voor Greet is de tijd gekomen om terug te gaan naar Eritrea. Destijds werkte ze daar in Ghindaa (sinds 1968), maar het werken werd onmogelijk gemaakt door het uitbreken van de burgeroorlog. Nu de oorlog is afgelopen, is haar gevraagd om terug te komen en het medische werk in Ghindaa opnieuw op te zetten. Er is inmiddels hard gewerkt om het ziekenhuisje te herstellen, maar de huizen van Greet en Lois Ooms (naaste mede-werkster) moeten nog helemaal gerepareerd worden. Dat kan pas in de maand september gedaan worden, als de oude regeringsambtenaren de gebouwen verlaten hebben. In zo kort mogelijke tijd moet dan een hoop werk gedaan worden, en daarvoor zijn handige, resp. vakbekwame mensen nodig. (Een uitvoerder is aanwezig.) We denken aan jongelui, die 'tussen twee opleidingen in zitten', aan werkloze handigerds of actieve VUT-ers, of ieder die zich aangesproken voelt. **Wie wil naar Eritrea in september voor een aantal weken?** En als u niet in de gelegenheid bent zelf te gaan of u acht zichzelf niet handig genoeg, bent u dan bereid een gift te geven of te sponsoren om het mogelijk te maken voor anderen om te gaan? Van harte aanbevolen! Nadere informatie en/of opgave bij Gerard van der Graaf (tel. 03403-40755) of Betty van Dam (tel. 071-177494). Giften of sponsoring (s.v.p. aangeven) t.n.v. Stichting Zendingsthusfront

thuisfront Holland te Lisse op postbanknr 3186402 of ABN-Amro den Haag rek.nr. 43.02.35.038.

Breda

In het Informatieboekje 1995 NGK is een hinderlijke fout geslopen. Bij 'scriba' staan de naam en het adres van het scribaat van de **Chr.** Geref. Kerk van Breda vermeld. De juiste gegevens van het scribaat luiden; ingaande 1 juli jl.: de heer A. Janssens, Markendaalseweg 329/31, 4811 KB Breda, tel. 076-212551.

Onder
andere(n)

Saron pastoraal centrum

25 jaar hulpverlening op bijbelse basis

In september a.s. is het 25 jaar geleden dat pastoraal centrum Saron werd geopend. Oprichter is ds. M. de Jong. Vanuit zijn jarenlange ervaring in de gemeente, ontdekte hij steeds opnieuw de behoefte aan een plaats waar mensen terecht konden voor rust en intensieve pastorale begeleiding. Vele mensen, van zeer diverse geloofsrichtingen, kwamen in al die jaren naar Saron. Problemen werden verwerkt en mensenlevens werden door de kracht van het Evangelie ingrijpend veranderd. Hulp wordt geboden aan mensen met geestelijke, psychische of sociale problemen. Daarnaast vindt huwelijksbegeleiding plaats. Er wordt gewerkt op individuele basis. Naast de gesprekken zijn er dagopeningen en -sluitingen, kerkdiensten en themagesprekken. De pastoraal werkers werken samen met een huisarts en een psychiater. Naast hulpverlening d.m.v. opname is ook ambulante begeleiding mogelijk. Verwijzing naar Saron vindt meestal plaats door predikanten, voorgangers, huisartsen, GLIAGG of RIAGG. Ook is men op Saron welkom voor een tijd van ontspanning, bezinning of geloofsopbouw. Het glooiende Noord Twentse landschap is ronduit schitterend. Eventueel is ook dan een pastoraal gesprek mogelijk. Het jubileum wordt gevierd met de volgende activiteiten: Zaterdag 2 september 10.00 uur

Jubileumdag (m.m.v. ds. M. de Jong, br. Kees Goedhart, ds. J.A. Woudenberg, muzikale medewerking van Desiree van Donk en een expositie van dhr. A. Hasenoot.
Vrijdag 1 september 14.00 uur
Open dag voor omwonenden.
Donderdag 31 augustus 14.00 uur
Informatiedag voor predikanten, voorgangers en hulpverleners.
(Graag opgave vooraf.)

Stichting Evangelie Buitencentrum
Paandersdijk 2 7588 PZ Beuningen
Tel. 05413-63505 Postbank 220.65.39

De Wittenberg

Bergen samenwerking...

Christelijke Hogeschool De Wittenberg in Zeist biedt vanaf 1995/96 een bovenbouw van de HBO-opleiding voor godsdienstonderwijs en kerkelijk werk in nauwe samenwerking met De Vijverberg-Felua en de THGB in Ede. Op beide locaties blijft echter de eigen specifieke propedeuse bestaan. Voor De Wittenberg betekent dat een unieke combinatie van theoretische kennis in de studie en praktische vorming in de leefgemeenschap. Want leren en leven gaan hand in hand op De Wittenberg. Na de propedeuse wordt de studie in Ede voortgezet onder gezamenlijke verantwoordelijkheid van De Vijverberg-Felua, De Wittenberg en de THGB. Zo wordt op efficiënte wijze vorm gegeven aan een erkende beroepsopleiding voor wie verder wil in godsdienstonderwijs, jeugdwerk, pastoraat, catechese, evangelisatiewerk of zending. Als Toerustingscentrum biedt De Wittenberg verder een geheel vernieuwd Voorjaarsjaar onder de naam Eénjarige Bijbelschool, een Opleidingsjaar Zending & Evangelisatie en een reeks korte avondcursussen voor gemeentelieden en ambtsdragers.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met De Wittenberg, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist, tel. 03404-24166.

Evangelische Hogeschool

Bekostiging ESJ levert EH geen geld op

AMERSFOORT – Het Ministerie van Onderwijs heeft dezer dagen meege-
deeld, dat zij het advies volgt van de

Advies Commissie Onderwijsaanbod om bij integratie van de Evangelische School voor Journalistiek en Voorlichting (ESJ) in de christelijke hogeschool De Vijverberg/Felua volledige bekostiging te bieden met ingang van 1 januari 1997. Dit is een belangrijke stap vooruit.

De ESJ was sinds 1980 'aangewezen', hetgeen de ambtelijke term is voor: erkend maar niet bekostigd. Dat wil zeggen, dat studenten een officieel erkend diploma krijgen, dat de Inspectie voor Hoger Onderwijs toezicht houdt en dat studenten in aanmerking komen voor een OV-jaarkaart.

In het komende cursusjaar moet de ESJ nog door giften via de EH worden betaald.

Na integratie van de ESJ in De Vijverberg/Felua zal deze nieuwe afdeling daar volledig worden bekostigd en zal alleen het EH-Basisjaar nog volledig van giften afhankelijk zijn.

Voor de aankomende EH-Basisjaar-studenten is de financiële situatie onverwacht verbeterd door de verwerking door de Eerste Kamer van het wetsvoorstel inzake de prestatiebeurs. Dit houdt namelijk in, dat ook de afschaffing van de kinderbijslag voor 18-plussers niet doorgaat. Tengevolge daarvan kunnen studenten ook in het komende cursusjaar volledige aanspraak maken op kinderbijslag. Om in de dreigende noodsituatie te voorzien, had de Evangelische Hogeschool al een aantal creatieve oplossingen aangekondigd, zoals verlaging van het collegegeld en het roostervrij maken van een dag voor studenten die een bijbaantje nodig hebben. Deze maatregelen zijn nu niet nodig. Wel blijft er een dag uitgeroosterd voor studenten, die een bijbaantje willen hebben in verband met hun reiskosten.

Chr. Studenten vereniging 'Alpha'

Begin je na de vakantie aan een studie in Enschede? Maak dan eens kennis met de Christelijke Studentenvereniging 'Alpha'.

Alpha is een studenten-gezelligheidsvereniging met als grondslag 'de boodschap van de bijbel als richtsnoer voor het leven.' Vanuit deze basis bieden wij onze leden niet alleen vormende activiteiten, zoals bijbel-kringen en lezingen, maar ook een hoop gezelligheid. Eén avond in de week is de sociëteit geopend, alwaar de sociale contacten onderhouden worden.

Enkele malen per jaar trekken wij ons terug op een camping of in een kampeerboerderij.

Eén van de hoogtepunten van het jaar is de zeilweek, en ook de jaarlijks viering van de oprichting, de *dies natalis*, mag tot de hoogtepunten gerekend worden.

De bezuinigingsmaatregelen van het ministerie van onderwijs laten studenten steeds minder mogelijkheden om actief te zijn buiten hun studie. Voor je kansen op de arbeidsmarkt is het echter voordelig om naast je studie andere ervaringen op te doen, bijvoorbeeld door bestuurs- en commissie-

werk binnen een vereniging. Om de studieresultaten hieronder niet al te veel te laten lijden, is er binnen Alpha studiebegeleiding geregeld via het paterschap: aan ieder nieuw lid wordt een ouderejaars toegewezen, die de studieresultaten in de gaten houdt en zo nodig adviezen kan geven.

Lijkt het jou verstandig meer te worden dan een studiebol en is je interesse gewekt voor Alpha? Neem dan geheel vrijblijvend contact op met Peter Venema, telefoon 053-336542, of schrijf een briefje aan C.S.V. Alpha, Postbus 155, 7500 AD Enschede, t.a.v. Introductie-Commissie '95.

Gij zijt immers gestorven en uw leven is nu met Christus verborgen in God.

Christus is uw leven, en wanneer Hij verschijnt, zult ook gij met Hem verschijnen in heerlijkheid.

Kolossenzen 3:3,4

Op zondagmorgen in alle vroegte heeft de Here tot Zich geroepen onze lieve zorgzame moeder, groot- en overgrootmoeder

ARENDINA CORNELIA VAN 'T VEER-VAN GELDER

sinds 17 augustus 1944 weduwe van Marinus Burcht van 't Veer.

* Kampen, 15 maart 1906

† Bennekom, 25 juni 1995

Ede: Corrie Holwerda-van 't Veer
Klaas Holwerda
Arine en Bert
Benne, Leanne, Jolinde
Benne en Anne Marie
Mars en Natalie
Marlien

Oosthem: Jacques van 't Veer
Ellie van 't Veer-Boersma
Mars
Titus
Job

Leiden: Mars van 't Veer
Liesbeth van 't Veer-Korthof
Toos
Marijn
Anna

Ede, 25 juni 1995

Correspondentieadres: Agnietendaal 4, 6715 JD Ede

In familiekring hebben we moeder bij vader begraven op de begraafplaats 'Zorgvlied' te Amsterdam.

